



JURIDISKA FAKULTETEN  
vid Lunds universitet

Andreas Lantz

# Ingen (skilje)nämnd, ingen glömd

Om prövningen av skiljenämnds behörighet

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet  
30 högskolepoäng

Handledare: Peter Westberg

Termin för examen: Period 1 VT2017

# Innehållsförteckning

<b>1</b>	<b>INLEDNING</b>	<b>7</b>
1.1	BAKGRUND	7
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.3	AVGRÄNSNINGAR	8
1.4	METOD OCH MATERIAL	9
1.5	DISPOSITION	10
<b>2</b>	<b>PRÖVNINGEN AV SKILJENÄMNDENS BEHÖRIGHET</b>	<b>12</b>
2.1	INLEDNING	12
2.2	SKILJENÄMNDENS BEHÖRIGHETSKOMPETENS	12
2.3	SKILJENÄMNDENS HANDLÄGGNING AV BEHÖRIGHETSPRÖVNINGEN	14
2.4	ALLMÄN DOMSTOLS MÖJLIGHET ATT PRÖVA SKILJENÄMNDENS BEHÖRIGHET	15
2.5	I VILKA SITUATIONER AKTUALISERAS PRÖVNINGEN AV SKILJENÄMNDENS BEHÖRIGHET?	16
2.5.1	PART PÅKALLAR SKILJEFÖRFARANDE	16
2.5.2	PART VÄCKER FASTSTÄLLESETALAN I ALLMÄN DOMSTOL	16
2.5.3	KLANDERTALAN MOT SKILJEDOMEN I ALLMÄN DOMSTOL	17
2.5.4	ÖVERKLAGANDE AV SKILJEDOM DÄR TALAN EJ PRÖVATS I SAK	18
2.5.5	RÄTTEGÅNGSHINDERSPRÖVNING I ALLMÄN DOMSTOL	19
2.5.6	ERKÄNNANDE OCH VERKSTÄLLIGHET AV UTLÄNDSK SKILJEDOM	19
2.6	RÄTTSAKT OCH PÅSTÅENDEDOKTRINEN	20
2.6.1	RÄTTSAKT	20
2.6.2	DUBBELRELEVANTA RÄTTSAKT OCH PÅSTÅENDEDOKTRINEN	20
2.7	AVVISNING RESPEKTIVE OGILLANDE I SKILJEFÖRFARANDE	21
<b>3</b>	<b>PÅSTÅENDEDOKTRINEN</b>	<b>23</b>
3.1	INLEDNING OCH DISPOSITION	23
3.2	WELAMSONS PÅSTÅENDEDOKTRIN	23
3.3	PÅSTÅENDEDOKTRINEN I PRAXIS	24
3.3.1	NJA 1982 s. 738; "NYKVARN"	25
3.3.2	NJA 2005 s. 586; "RAMBØLL"	27
3.3.3	ANKNYTNINGSDOKTRINEN	28
3.3.3.1	NJA 2007 s. 475; "Täktfallet"	29
3.3.3.2	NJA 2008 s. 120; "Hamnfallet"	30
3.3.3.3	NJA 2010 s. 734; "Tupperware"	33
3.3.4	NJA 2008 s. 406; "PETROBART"	34
3.3.5	NJA 2012 s. 183; "CONCORP"	35
3.3.5.1	HD:s motivering i fallet	37
3.3.6	HD:S BESLUT Ö 1096-16; "AVRÄKNINGSAVTALET"	38
3.3.6.1	Omständigheterna i målet	39
3.3.6.2	Underrättsavgörandena	40
3.3.6.3	HD:s beslut	40
3.3.6.4	Beslutets förhållande till "Nykvarn"	43
<b>4</b>	<b>PÅSTÅENDEDOKTRINENS TILLÄMPNING OCH OMFATTNING</b>	<b>46</b>
4.1	FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR PÅSTÅENDEDOKTRINENS TILLÄMPNING	46

4.1.1	DET ÅBEROPADE RÄTTSAKTUMET MÅSTE VARA DUBBELRELEVANT .....	46
4.1.2	GILTIGT SKILJEAVTAL MÅSTE FÖRELIGGA.....	47
4.1.3	DET PÅSTÅDDA RÄTTSFÖRHÅLLET MÅSTE OMFATTAS AV SKILJEAVTALET .....	51
4.1.3.1	Anknytningsdoktrinen .....	51
4.1.3.2	NJA 2008 s. 120 "Hamnfallet" och dess relation till anknytningsdoktrinen .....	55
4.1.4	DET PÅSTÅDDA RÄTTSAKTUMET FÅR INTE VARA UPPEBART OGRUNDAT .....	58
<b>4.2</b>	<b>PÅSTÅENDEOKTRINENS TILLÄMPNING.....</b>	<b>60</b>
4.2.1	SÄRSKILT OM PÅSTÅENDEOKTRINEN OCH SVARANDENS DUBBELRELEVANTA RÄTTSAKTA.....	60
4.2.2	"AVRÄKNINGSAVTALET" OCH SVARANDENS DUBBELRELEVANTA RÄTTSAKTA.....	62
<b>5</b>	<b>AVSLUTANDE ANALYS OCH SUMMERING .....</b>	<b>65</b>
5.1	"AVRÄKNINGSAVTALET" OCH HD:S GENOMLYSNINGSOKTRIN .....	65
5.2	SUMMERING AV RÄTTSLÄGET KRING BEHÖRIGHETSPRÖVNINGEN OCH PÅSTÅENDEOKTRINEN.....	67

# Summary

By including an arbitration clause in an agreement, two parties can choose to resolve future disputes relating to that agreement through arbitration. When the arbitration board, or a court, is to determine if the arbitration board has the authority to solve a dispute the situation can arise when a certain fact of the case is of relevance both to determine the jurisdiction of the board, but also to the case itself. These kinds of facts are usually called *doubly pertinent facts*. To avoid the situation where an arbitration board or a court has to investigate such a doubly pertinent fact to determine its jurisdiction the Swedish Supreme Court has established what is known as the *doctrine of assertion*.

The purpose of this thesis is to determine the exact meaning of the doctrine of assertion. To do this I will first establish what the relevant Swedish legislation is regarding the jurisdiction of arbitration boards. After that I will account for, and analyze, the relevant cases from the Swedish Supreme Court, account for the inception of the doctrine and follow its progress through the years. I will also analyze the Supreme Courts precedents regarding what is called the *doctrine of connection*, and investigate its relation to the doctrine of assertion. I will also discuss what I have chosen to call the *see-through doctrine*.

After accounting for the relevant legislation and the relevant precedent I will use that to try to examine and establish the exact meaning of the doctrine of assertion. This examination will include its scope, its application, and what circumstances has to be present for its application. I will throughout the thesis give my own opinions on the doctrine of assertion and the analyzed cases from the Supreme Court. Lastly I will summarize what the meaning of the doctrine of assertion and give my opinion on how to determine the authority of an arbitration board.

My conclusions mostly relate to the doctrine of assertion, the doctrine of connection and the see-through doctrine. The meaning of the doctrine of assertion is defined to be that within the examination of the authority of an arbitration board, the court or the board are to accept the existence of the claimants doubly pertinent facts. Though there are some exceptions to this.

I also conclude that the doctrine of connection is not in conflict with the doctrine of assertion. The two doctrines are instead meant to be applied at different stages of the examination of the authority of the board. The same is concluded to be true regarding the see-through doctrine. These two doctrines are parallel to the doctrine of assertion and their application both result in a broadening of the scope of an arbitration clause.

# Sammanfattning

Parter kan genom att införa en skiljeklausul som bestämmelse i ett avtal välja att förbehålla prövningen av tvister i anledning av det avtalet åt skiljenämnd. När nämnden eller domstol har att avgöra om skiljenämnden är behörig att pröva en viss tvist kan det hända att en faktisk omständighet är av omedelbar relevans både för avgörandet i behörighetsfrågan och för avgörandet i sakfrågan. Dessa omständigheter brukar benämnas dubbelrelevanta rättsfaktum. För att undvika att en skiljenämnd eller domstol tvingas gå in på en materiell prövning av käromålet för att avgöra om domstolen eller skiljenämnden är behörig har HD etablerat *påståendedoktrinen*.

Eftersom påståendedoktrinen är central för prövningen av skiljenämnds behörighet kommer jag i denna uppsats att försöka att fastställa påståendedoktrinen innebörd. För att göra detta kommer jag först att redogöra för den aktuella lagstiftningen gällande prövningen av skiljenämnds behörighet. Sedan kommer jag att gå igenom all relevant HD praxis angående påståendedoktrinen för att kunna följa doktrinen skapande och utveckling genom åren. Jag kommer även att beröra den närliggande anknytningsdoktrinen för att utreda dess innebörd och dess förhållande till påståendedoktrinen. Jag kommer även att diskutera och redogöra för vad jag valt att kalla genomlysningdoktrinen som jag menar att HD gett uttryck för i ett nyligen meddelat avgörande.

Efter att jag redogjort för den relevanta lagstiftningen och praxisen kommer jag att analysera och diskutera vad påståendedoktrinen exakta innebörd kan sägas vara. I detta kommer jag att utreda dess omfattning, tillämpning och vilka förutsättningar som måste föreligga för att doktrinen ska tillämpas. Jag kommer löpande att ge mina egna åsikter och tankar gällande HD:s praxis och påståendedoktrinen innebörd. Avslutningsvis kommer jag att

sammanställa rättsläget gällande påståendedoktrinen, och ställa upp hur prövningen av skiljenämnds behörighet ska gå till väga.

Mina huvudsakliga slutsatser rör påståendedoktrinen, anknytningsdoktrinen och genomlysningdoktrinen. Påståendedoktrinen innebär fastställs efter analys av praxis att vara att den prövande instansen inom ramen för behörighetsprövningen ska godta existensen av kändens dubbelrelevanta rättsfakta. Detta dock med vissa undantag.

Jag fastställer även att anknytningsdoktrinen inte är en motstridig doktrin till påståendedoktrinen. Anknytningsdoktrinen är istället en parallellt tillämpbar doktrin som tillämpas i ett annat skede av behörighetsprövningen. Även genomlysningdoktrinen fastställs vara en parallellt tillämpbar doktrin till påståendedoktrinen. Dessa båda doktriner avser frågan om skiljeavtals omfattning, och deras tillämpning leder till att skiljeavtals omfattning i vissa fall kan utsträckas.

# Förord

På grund av att detta examensarbete varit det jobbigaste och i stundom det tråkigaste jag gjort på juristprogrammet (och kanske i mitt liv) så vill jag helst inte lägga tid och energi på ett långt och välformulerat förord. Särskilt när det är 25 grader utomhus och jag har fortfarande inte gjort klart källförteckningen. Därför ska jag hålla mig kort.

Jag vill först tacka alla vänner orkat med mig denna termin när större delen av mina samtalsämnen har bestått i att klaga på examensarbetet. Tack till Hjalmar och Erik och WSA för att ni alltid ställt upp i lanesen och hjälpt mig att glömma allt det tråkiga. Jag vill även särskilt tacka Martin som för flera månader sedan kom på titeln på denna uppsats. Även stort tack till Nora som orkat med mig när jag varit som tråkigast. Jag vill såklart även tacka min handledare Peter för all hjälp han har givit mig och för att han alltid varit snabb på att svara på mina mail.

Jag har verkligen älskat att plugga juridik och haft så fruktansvärt roligt under dessa fem år. Jag kommer sakna skolan innerligt, arbetslivet har verkligen stora skor att fylla. Aldrig igen kommer jag att ha så mycket fritid och så mycket roligt att fylla tiden med. Det enda jag inte kommer att sakna kommer att vara examensarbetet, och det mest positiva jag tar med mig från den här terminen är att det den kommer göra det lite lättare att lämna skolan bakom sig.

Lund, 27 maj 2017

Andreas Lantz



# Förkortningar

EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift
LSF	Lag (1999:116) om skiljeförfarande
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

# 1 Inledning

## 1.1 Bakgrund

Påståendedoktrinen är ett hjälpmedel för domstolar och skiljenämnder när de ska avgöra om en tvist omfattas av ett skiljeavtal eller inte. Innebörden av doktrinen kan något förenklat sägas vara att käranden inte behöver styrka rättsfakta som hen åberopar till stöd för skiljenämndens behörighet om dessa rättsfakta även är relevanta för sakprövningen. Påståendedoktrinen är inte lagstiftad utan har vuxit fram genom praxis från HD. Trots att HD har behandlat påståendedoktrinen vid flertalet tillfällen är doktrinens exakta innebörd förhållandevis oklar och doktrinen diskuteras fortfarande flitigt i den rättsvetenskapliga litteraturen. Detta beror mycket på att den praxis som finns från HD till vissa delar är oklar och kortfattad, och äldre rättsfall tycks stå i strid med nyare avgöranden. HD tycks även ha etablerat en ny doktrin gällande prövningen av skiljenämndens behörighet i början av 2000-talet för att sedan ha backat från den i senare avgöranden. Frågan om vad påståendedoktrinens exakta innebörd kan sägas vara är fortfarande högst aktuell och HD meddelade ett beslut så sent som den 7 april 2017 där doktrinens innebörd diskuterades. På grund av detta anser jag att det är intressant att på ett utförligt sätt försöka utröna påståendedoktrinens innebörd genom att analysera HD:s praxis från doktrinens etablerande fram till domstolens nyligen meddelade beslut.

## 1.2 Syfte och frågeställningar

Denna uppsats syfte är att utreda och analysera prövningen av en skiljenämnds behörighet i svensk rätt, med fokus på påståendedoktrinen. Jag kommer att skildra doktrinens utveckling i praxis för att med hjälp av detta kartlägga doktrinens omfattning och tillämpning. Jag kommer även att lägga fokus på det alldeles nya beslutet från högsta domstolen; Ö 1096 – 16. Detta i syfte av att utreda beslutets påverkan på rättsläget gällande

påståendedoktrinen, och innebörden av vad jag kallar genomlysningdoktrinen, som HD etablerar i beslutet.

För att uppnå det ovan framlagda syftet ska följande frågeställningar besvaras:

- *Hur ser lagregleringen ut gällande prövningen av skiljenämnds behörighet i svensk rätt?*
- *I vilka sammanhang aktualiseras prövningen av skiljenämnds behörighet?*
- *Vad innebär den så kallade påståendedoktrinen?*
- *Hur påverkade HD:s beslut Ö 1096 – 16 rättsläget kring prövningen av skiljenämnds behörighet?*

## 1.3 Avgränsningar

Framställningen är avgränsad till påståendedoktrинens tillämpning i prövningen av skiljenämnds behörighet. Detta innebär att påståendedoktrinen inom civilprocessrätten och den praxis som finns gällande detta ej kommer att behandlas. Jag har även valt att helt bortse från hur dessa frågor behandlas i utländsk rätt och även i olika skiljedomsreglementen. Detta främst för att hålla uppsatsen mer koncis och fokuserad på frågorna i svenskt perspektiv.

På grund av den omfattade HD praxisen har jag även valt att ej redogöra för den underrättspraxis som finns gällande skiljenämnds behörighetsprövning. Påståendedoktrinen och skiljeförfarandet i allmänhet aktualiserar även flertalet rättighetsfrågor, främst i förhållande till artikel 6 i EKMR. Dessa frågor kommer inte att behandlas främst på grund av brist på tid och utrymme.

## 1.4 Metod och material

För att uppfylla denna uppsats syfte och besvara de uppställda frågeställningarna har jag valt att tillämpa en rättsdogmatisk metod. Syftet med en sådan metod kan sägas vara att tolka och systematisera gällande rätt.<sup>1</sup> Eftersom syftet med denna uppsats i stort är att redogöra för det gällande rättsläget är denna metod därmed mest lämplig. Metoden innebär att jag kommer ta hjälp av de allmänt accepterade rättskällorna för att rekonstruera innehållet i olika rättsregler, och på så sätt fastställa innehållet i gällande rätt.<sup>2</sup> Trots att syftet med metoden är att fastställa gällande rätt så kan argumentation föras kring hur rätten kan bli bättre på att lösa de problem som aktualiseras.<sup>3</sup> Alltså kan den rättsdogmatiska metoden användas dels för att fastställa de rättsregler som existerar nu (*de lege lata*), dels för att utreda vilka regler som borde existera (*de lege ferenda*). Fokus i detta arbete kommer att ligga på *de lege lata*, men med inslag och diskussion kring *de lege ferenda*.

Det material som använts knyter an till den rättdogmatiska metoden. Jag kommer att besvara mina ställda frågeställningar genom att analysera de relevanta rättskällorna. Eftersom påståendedoktrinen ej är lagstiftad kommer jag inte att i någon större utsträckning gå igenom lagförarbeten. Fokus kommer istället att ligga på praxis från Högsta domstolen och på den rättsvetenskapliga doktrin som skrivits på området. Eftersom påståendedoktrинens exakta innebörd är ett relativt smalt ämne inom rättsvetenskapen, kommer en stor del av de refererade källorna att komma ifrån en liten grupp av författare. Främst kommer artiklar och litteratur från Lars Heuman, Stefan Lindskog, och Finn Madsen att refereras till. Detta dels för att dessa tre har skrivit var sitt ingående verk på ämnet skiljemannarätt, dels för att de även skrivit flertalet artiklar som är av intresse för min framställning. Speciellt Lars Heuman har skrivit flera

---

<sup>1</sup> Peczenik, *Vad är rätt*, s. 312

<sup>2</sup> Korling & Zamboni, *Juridisk metodlära*, s. 21 f.

<sup>3</sup> Jareborg i SvJT 2004, s. 4

välskrivna och intressanta artiklar om skiljenämndens behörighetsprövning och påståendedoktrinen och stort fokus kommer därför att läggas på dessa artiklar.

## 1.5 Disposition

Jag kommer inleda uppsatsen i kapitel 2 med en genomgång av de relevanta lagbestämmelserna kring prövning av skiljenämnds behörighet, då främst aktuella paragrafer i lag (1999:116) om skiljeförfarande (LSF). Sedan kommer jag att redogöra för de olika fall då denna prövning aktualiseras, för att sedan avslutningsvis gå igenom vissa begrepp som är centrala för att förstå påståendedoktrinen.

Uppsatsens tredje kapitel kommer att vara en genomgång av den relevanta praxisen från HD som finns på gällande prövningen av skiljenämnds behörighet. Utöver de relevanta rättsfallen kring påståendedoktrinen kommer även tre rättsfall som behandlar anknytningsdoktrinen att tas upp. Detta för att anknytningsdoktrinen har varit en stor diskussionspunkt gällande prövningen av skiljenämnds behörighet under de senaste fem till tio åren, och jag anser därför att en redogörelse av de rättsfallen är relevanta för att ha en ökad förståelse av den diskussion jag kommer att föra kring anknytningsdoktrinen i uppsatsens nästa del. I min redogörelse av de relevanta HD rättsfallen kommer jag även att väva in min egen analys och kritik av HD:s avgöranden. Särskild vikt i avsnittet kommer att läggas på HD:s beslut Ö 1096 – 16, ”Avräkningsavtalet”, eftersom det är det senaste meddelade avgörandet på området, och även på grund av att det går igenom mycket av de frågor som kommer att beröras i de övriga fallen.

I kapitel 4 kommer jag att med hjälp av den praxis som redogjorts för och med hjälp av doktrin att ge en redogörelse för vad som kan anses vara gällande rätt angående påståendedoktrinen och i viss mån anknytningsdoktrinen. I detta kommer jag att diskutera de eventuella frågetecken som fortfarande finns, samt även att analysera och kritisera de

ställningstaganden som gjorts i praxis och komma med mina egna kommentarer angående rättsläget och de motiveringar som HD har lagt fram för sina avgöranden.

I det femte och avslutande kapitlet kommer jag först i större noggrannhet att redogöra för det genomlysningssonemang som HD fört i sitt beslut Ö 1096 – 16, vilket jag väljer att kalla genomlysningssdoktrinen. I detta kommer jag att redogöra för doktrinen's innebörd och analysera vilka förutsättningar som måste föreligga för att doktrinen ska tillämpas. Efter detta kommer jag att avsluta med en summering av rättsläget kring prövningen av skiljenämnds behörighet och påståendedoktrinen.

## 2 Prövningen av skiljenämnds behörighet

### 2.1 Inledning

Förlikningsbara tvister kan två eller flera parter välja att överlämna till skiljenämnd för avgörande genom skiljeförfarande.<sup>4</sup> För att ett skiljeförfarande ska kunna leda till en giltig skiljedom krävs det att skiljenämnden har behörighet att pröva den tvist som hänskjutits till dem av någon av parterna i skiljeavtalet.<sup>5</sup> I ett konventionellt skiljeförfarande kan skiljenämndens behörighet endast baseras på skiljeavtalet.<sup>6</sup> Skiljeavtalet sätter alltså de yttre ramarna för vilka tvister en skiljenämnd har behörighet att pröva.<sup>7</sup>

Eftersom en brist i skiljenämndens behörighet kan vara grund för att få en meddelad skiljedom upphävd genom klander, är det viktigt att en noggrann och korrekt prövning av skiljenämndens behörighet utförs.<sup>8</sup>

### 2.2 Skiljenämndens behörighetskompetens

Den huvudsakliga lagregleringen gällande prövningen av skiljenämnds behörighet utgörs av bestämmelsen i 2 § LSF. Bestämmelsens första stycke stadgar att en skiljenämnd har rätt att pröva sin egen behörighet att avgöra en tvist.<sup>9</sup>

---

<sup>4</sup> Olsson & Kvart, *Lagen om skiljeförfarande*, s. 27

<sup>5</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande – en kommentar*, s. 281

<sup>6</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 364

<sup>7</sup> Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 66 ff., och Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 46 ff.

<sup>8</sup> Se 34 § 1 st. 1 p. LSF

<sup>9</sup> Detta brukar kallas behörighetskompetens eller kompetenz-kompetenz. Se Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 91

En skiljenämnds behörighetsprövning får omfatta samtliga frågor som avser nämndens behörighet.<sup>10</sup> Detta inbegriper frågor om nämndens kompetens; såsom parternas skiljebundenhet, tvistefrågans skiljedomsässighet, och förekomsten av processhinder. Prövningen omfattar även frågor om skiljenämndens domförhet, som till exempel om skiljeförfarandet inletts på korrekt sätt, eller om skiljemän med rätt kvalifikationer utsetts.<sup>11</sup>

Om skiljenämnden i sin behörighetsprövning anser sig vara behöriga att pröva den ifrågavarande tvisten meddelas deras avgörande i behörighetsfrågan i form av ett beslut. Detta beslut saknar rättskraft.<sup>12</sup> Det innebär att beslutet inte kan angripas av parterna, men även att beslutet inte är slutligt och bindande för dem. Skiljenämnden har på grund av detta, möjlighet att under förfarandets gång sedan förklara sig obehöriga, om till exempel nya omständigheter framkommer.<sup>13</sup>

Om parterna är missnöjda med nämndens positiva beslut i behörighetsfrågan, är deras möjlighet till överprövning begränsad till att föra en klandertalan mot den skiljedom som förfarandet sedan utmynnar i.<sup>14</sup> En viss mån av överprövning av skiljenämndens beslut kan även ske genom att part under pågående skiljeförfarande för talan vid allmän domstol om nämndens behörighet.<sup>15</sup>

Om skiljenämnden i sin behörighetsprövning istället anser sig obehöriga att pröva tvisten ska detta, enligt 27 § 1 st. LSF, meddelas genom skiljedom.<sup>16</sup> En sådan skiljedom kan sedan överklagas till allmän domstol enligt 36 § LSF.

---

<sup>10</sup> Se NJA 2016 s. 264, Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 364 ff., och Olsson och Kvart, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*, s. 53

<sup>11</sup> Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 92, och NJA 2016 s. 264, se särskilt punkt 15 och 16 i högsta domstolens avgörande

<sup>12</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 359

<sup>13</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 295

<sup>14</sup> Se 34 § LSF och Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 296

<sup>15</sup> Se 2 § LSF. För mer om detta se avsnitt 2.4

<sup>16</sup> Olsson & Kvart, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*, s. 117 f.



Enligt behörighetskompetensregeln i 2 § LSF får skiljenämnden pröva sin egen behörighet. Under vissa förutsättningar torde det dock föreligga en skyldighet för skiljenämnden att pröva frågan.<sup>17</sup> Detta torde föreligga då en av parterna uttryckligen gör gällande att skiljenämnden saknar behörighet.<sup>18</sup> Det bör även föreligga en skyldighet för skiljenämnden att beakta de avvisningsgrunder som omfattas av ogiltighetsregeln i 33 § LSF och detta även utan särskilt yrkande om detta av part.<sup>19</sup>

## 2.3 Skiljenämndens handläggning av behörighetsprövningen

LSF innehåller inga särskilda bestämmelser om hur skiljenämnden ska handlägga prövningen av behörighetsfrågan.<sup>20</sup> Istället torde de allmänna handläggningsreglerna i LSF (om till exempel opartiskhet och snabbhet) gälla även handläggningen av behörighetsprövningen.<sup>21</sup> Det torde i vissa fall även anses vara lämpligt att analogt tillämpa rättegångsbalkens handläggningsregler.<sup>22</sup> Ändamålsenlighet samt processekonomiska skäl torde även tala för att behörighetsfrågan ska handläggas i ett så tidigt skede av processen som möjligt.<sup>23</sup>

---

<sup>17</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande; en kommentar*, s. 289 och Madsen, *Commercial arbitration in Sweden*, s. 81

<sup>18</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande; en kommentar*, s. 289

<sup>19</sup> T.ex. om tvisten inte är skiljedomsässig eller att skiljedomen skulle strida mot ordre public. Se Lindskog, *Skiljeförfarande; en kommentar*, s. 289 f., Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 356, och Prop. 1998/99:35 s. 214

<sup>20</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 355 f.

<sup>21</sup> Se 21 § LSF

<sup>22</sup> Hassler & Cars, *Skiljeförfarande*, s. 103

<sup>23</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 358 ff.

## 2.4 Allmän domstols möjlighet att pröva skiljenämndens behörighet

Skiljenämndens egna avgörande i behörighetsfrågan är inte bindande för parterna.<sup>24</sup> På grund av den osäkerhet som därför finns angående nämndens behörighet har parterna enligt 2 § LSF rätt att när som helst få frågan om skiljenämndens behörighet prövad i allmän domstol.<sup>25</sup> Detta kan ske genom att part för en positiv eller negativ fastställsetalan gällande behörighetsfrågan.<sup>26</sup> Att part för en sådan talan hindrar inte motparten från att inleda ett skiljeförfarande, och hindrar inte heller ett redan pågående skiljeförfarande från att fortsätta.<sup>27</sup>

Domstolens avgörande gällande skiljenämndens behörighet får i likhet med andra domstolsavgöranden rättskraft när avgörandet vunnit lagakraft.<sup>28</sup> Det innebär att domstolens beslut i frågan blir slutligt och bindande i både ett eventuellt pågående skiljeförfarande, och även i alla framtida förfaranden där samma fråga aktualiseras.<sup>29</sup>

---

<sup>24</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 283. Parterna torde dock ha möjlighet att avtala om att skiljenämndens avgörande i behörighetsfrågan blir bindande; Se Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 283

<sup>25</sup> Olsson & Kvart, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*, s. 53 f., och Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 92 f.

<sup>26</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 297

<sup>27</sup> Se 2 § LSF samt Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 301.

<sup>28</sup> 17 kap. 11 § rättegångsbalken

<sup>29</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 302 och Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 92 f.

## **2.5 I vilka situationer aktualiseras prövningen av skiljenämndens behörighet?**

För att få en större förståelse för prövningen av en skiljenämnds behörighet ska jag här kort beröra de olika situationer då frågan om skiljenämndens behörighet aktualiseras.

### **2.5.1 Part påkallar skiljeförfarande**

Efter att part påkallat skiljeförfarande enligt 19 § LSF så har skiljenämnden enligt 2 § LSF möjlighet att pröva frågan om sin egen behörighet. Om svaranden i skiljeprocessen kommer med en invändning mot skiljenämndens behörighet får nämnden även anses skyldig att pröva frågan.<sup>30</sup>

### **2.5.2 Part väcker fastställsetalan i allmän domstol**

Om en part vill få fastställt huruvida en skiljenämnd är, eller inte är, behörig att pröva en viss fråga, så kan denne i enlighet med 13 kap. 2 § rättegångsbalken väcka en positiv eller negativ fastställsetalan gällande frågan i allmän domstol.<sup>31</sup> En sådan fastställsetalan kan omfatta samtliga frågor som rör skiljenämndens behörighet, men även avse en specifik fråga, som till exempel enbart frågan om avtalets giltighet.<sup>32</sup> Gällande en sådan talan föreligger samma begränsning som gällande fastställsetalan i allmänhet, nämligen att det måste råda en ovisshet kring det

---

<sup>30</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 276, och Olsson & Kvarn, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*, s. 53.

<sup>31</sup> Olsson & Kvarn, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*, s. 53 f.

<sup>32</sup> NJA 2016 s. 264 och SOU 1994:81 s. 106 & 258

rättsförhållandet som parten vill ha fastställt, och detta måste leda käranden till förfång.<sup>33</sup>

Part kan välja att föra en fastställsetalan både innan och under pågående skiljeförfarande.<sup>34</sup> Om slutlig skiljedom har meddelats i förfarandet kan dock inte en sådan fastställsetalan väckas, utan parterna får istället väcka klandertalan enligt 34 § LSF. En meddelad fastställsetalning innebär att den fråga som lämnats till domstolen för prövning blivit slutligt avgjord och domen har rättskraft för alla framtida processer (skiljeförfaranden inkluderat), där samma fråga aktualiseras.<sup>35</sup>

### **2.5.3 Klandertalan mot skiljedomen i allmän domstol**

Efter meddelad skiljedom kan en ny prövning av skiljenämndens behörighet aktualiseras genom att en part väljer att klandra skiljedomen enligt bestämmelsen i 34 § LSF. Genom en sådan klandertalan kan en missnöjd part få till en slutgiltig prövning av skiljenämndens behörighet i allmän domstol.

I 34 § LSF finns det sex grunder för klander, men det är grunderna i första och andra punkten vars prövning aktualiseras frågan om skiljenämndens behörighet.

Enligt 34 § 1 st. 1 p. LSF ska en skiljedom helt eller delvis upphävas genom klander om skiljedomen inte omfattades av ett giltigt skiljeavtal mellan parterna.<sup>36</sup> Denna klandergrund avser dels de fall då något giltigt skiljeavtal inte över huvud taget föreligger, och dels de fall då det finns ett giltigt

---

<sup>33</sup> Se 13 kap. 2 § Rättegångsbalken

<sup>34</sup> SOU 2015:37 s. 111

<sup>35</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 367

<sup>36</sup> Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 268

skiljeavtal, men den aktuella skiljedomen avsåg en tvist som inte föll inom skiljeavtalets omfattning.<sup>37</sup>

Klandergrunden i första punkten kan sägas handla om överträdelser av den yttre ramen av skiljenämndens behörighet, alltså den ram som sätts av skiljeavtalet. Andra punkten i 34 § 1 st. LSF kan istället sägas handla om överträdelser av den inre ramen av skiljenämndens behörighet, som bestäms av parternas processrättshandlingar.<sup>38</sup> Den stadgar att grund för klander föreligger om skiljenämnden meddelat skiljedom efter den tid som parterna bestämt eller annars överskridit sitt uppdrag.<sup>39</sup>

För att inte förlora sin klanderrätt krävs att den part som vill klandra skiljedomen redan under förfarandet gjort gällande den klandergrund som denne sedan åberopar, för att inte träffas av preklusionsregeln i 34 § 2 st. LSF.<sup>40</sup> En klandertalan ska väckas vid hovrätten inom tre månader från den dag då parten fick del av skiljedomen i fråga.<sup>41</sup>

#### **2.5.4 Överklagande av skiljedom där talan ej prövats i sak**

Om en skiljenämnd inte anser att de är behöriga att pröva en tvist, ska nämnden avsluta skiljeförfarandet genom att meddela en skiljedom.<sup>42</sup> Är part missnöjd med nämndens avgörande har de möjlighet att inom tre månader väcka talan mot skiljedomen.<sup>43</sup> Talan i denna process förs då i syfte att få skiljenämnden att pröva den överlämnade frågan.<sup>44</sup>

---

<sup>37</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 865

<sup>38</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 869

<sup>39</sup> Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 269 f.

<sup>40</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 862 f.

<sup>41</sup> Se 34 § 3 st. LSF

<sup>42</sup> Se 27 § 1 st. LSF. Detta gäller även andra fall då skiljenämnden avslutat förfarandet utan att ha prövat de frågor som lämnats till dem för avgörande. Se Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 942

<sup>43</sup> Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 290 ff.

<sup>44</sup> Lindskog, *Skiljemannarätt: en kommentar*, s. 943

Förfarandet i en sådan talan innebär att hovrätten göra en förnyad prövning av den fråga som avgjordes genom den överklagade skiljedomen, här alltså frågan om skiljenämndens behörighet.<sup>45</sup> Vid denna prövning kan domstolen pröva både skiljenämndens bedömning av den huvudsakliga processuella fråga som nämndens avgörande avsåg, samt även nämndens handläggning av densamma.<sup>46</sup> Om hovrätten efter sin prövning ändrar skiljedomen och fastställer skiljenämndens behörighet blir detta i alla avseenden bindande.<sup>47</sup>

### **2.5.5 Rättegångshindersprövning i allmän domstol**

När en talan förs i allmän domstol kan svaranden komma med en invändning om att käromålet omfattas av en mellan parterna giltig skiljeklausul och att domstolen därför inte är behörig att pröva käromålet.<sup>48</sup> När en sådan invändning framförs måste domstolen pröva om den aktuella tvisten omfattas av skiljeavtalet i fråga. Domstolen avgör då skiljeavtalets omfattning och deras avgörande får rättskraft i förhållande till andra tvister där samma fråga aktualiseras.<sup>49</sup>

### **2.5.6 Erkännande och verkställighet av utländsk skiljedom**

En utländsk skiljedom som grundas på ett skiljeavtal erkänns och verkställs som huvudregel i Sverige.<sup>50</sup> Enligt 54 § 3 p. erkänns och verkställs dock inte sådana skiljedomar som inte avsetts med eller omfattats av parternas begäran om skiljedom, eller om skiljedomen innehåller beslut i en fråga som faller utanför parternas skiljeavtal. Alltså kan en prövning av dessa frågor aktualiseras i fall då part motsätter sig verkställighet på någon av dessa grunder.

---

<sup>45</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 946

<sup>46</sup> SOU 1994:81 s. 295, och Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 290

<sup>47</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 948 f. och Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*, s. 291

<sup>48</sup> Detta enligt 2 § LSF. Se även 10 kap. 17 a § Rättegångsbalken

<sup>49</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 367

<sup>50</sup> Se 53 § LSF

## 2.6 Rättsfaktum och påståendedoktrinen

Begreppet rättsfaktum är centralt för tillämpningen av påståendedoktrinen. Jag kommer därför kort definiera vad begreppet står för, och kort förklara innebörden av att ett rättsfaktum är dubbelrelevant. Jag kommer även att ge en kort beskrivning av vad påståendedoktrinen innebär för att underlätta förståelsen av den följande framställningen.

### 2.6.1 Rättsfaktum

Ett rättsfaktum kan sägas vara en faktiskt omständighet som är av omedelbar relevans för en viss rättsföljd.<sup>51</sup> När en part i en process åberopar ett visst rättsfaktum påstår parten att den åberopade omständigheten ensamt eller tillsammans med andra åberopade rättsfakta leder till den av parten yrkade rättsföljden.<sup>52</sup> När en part åberopar ett rättsfaktum i en rättsprocess så har den parten normalt att styrka att detta rättsfaktum föreligger.<sup>53</sup>

### 2.6.2 Dubbelrelevanta rättsfaktum och påståendedoktrinen

Vid skiljenämndens behörighetsprövning händer det att en faktisk omständighet som part åberopar till stöd för skiljenämndens behörighet även är relevant vid sakprövningen av käromålet. Sådana rättsfakta brukar benämnas dubbelrelevanta rättsfakta.<sup>54</sup>

Det är just när sådana dubbelrelevanta rättsfakta föreligger som tillämpandet av påståendedoktrinen aktualiseras. Påståendedoktrinens innebörd kan i korthet sägas vara att den part som vid behörighetsprövningen åberopar ett sådant dubbelrelevant rättsfaktum inte måste styrka att det rättsfaktumets

---

<sup>51</sup> Lindell, *Civilprocessen*, s. 52

<sup>52</sup> Westberg, *Civilrättsskipning*, s. 142 ff.

<sup>53</sup> Se till exempel Heuman i JT 2009 – 10 s. 335 och NJA 2005 s. 586

<sup>54</sup> Se t.ex. Pålsson i SvJT 1999 s. 315 ff., eller Heuman i JT 2016 - 17 s. 194 ff. Uttrycket kommer från tyskans *doppelrelevante tatsachen*, se Pålsson i SvJT 1999 s. 315 ff.

existens. Det räcker att part påstår att så är fallet för att grunda behörighet.<sup>55</sup> Det ska dock tilläggas att parten vid sakprövningen måste bevisa att omständigheten föreligger för att domstolen eller skiljenämnden ska kunna bifalla dennes talan. Är ett rättsfaktum endast relevant för behörighetsprövningen, eller endast relevant för sakprövningen, ska part i vanlig ordning styrka att rättsfaktumet föreligger.<sup>56</sup>

## 2.7 Avvisning respektive ogillande i skiljeförfarande

Avslutningsvis ska här beröras en central aspekt av behörighetsprövningen och då särskilt i relation till påståendedoktrinen. Det är skillnaden mellan att ett käromål vid behörighetsprövningen avvisas, jämfört med att det vid sakprövningen ogillas. Man bör nämligen notera att påståendedoktrins tillämpning kan leda till att ett käromål i ett skiljeförfarande prövas materiellt. Vid den sakprövningen kan käromålet ogillas på grund av en omständighet som utan påståendedoktrins tillämpning hade lett till att käromålet avvisades redan i samband med behörighetsprövningen.

I skiljeförfarande kan frågan om avvisande respektive ogillande ha påverkan på parternas möjlighet att klaga på skiljenämndens beslut. Om skiljenämnden avvisar en tvist meddelas deras beslut genom skiljedom som parterna kan överklaga enligt 36 § LSF.<sup>57</sup>

Om en skiljenämnd ogillar ett käromål är parternas handlingsmöjligheter mer begränsade. Parterna har efter meddelad skiljedom, där skiljenämnden prövat käromålet i sak, möjlighet att klandra skiljedomen, men de är då begränsad till de klandergrunder som är uppräknade i 34 § LSF. Att

---

<sup>55</sup> Se t.ex. Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 75 ff., NJA 2008 s. 406, NJA 2012 s. 183 och SOU 2015:37 s. 163 ff.

<sup>56</sup> Pålsson i SvJT 1999 s. 315 ff., och Heuman i JT 2009 – 10 s. 335 ff.

<sup>57</sup> Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 360



skiljenämnden bedömer en materiell fråga i målet felaktigt är dock aldrig giltig grund för klander.<sup>58</sup>

Eftersom påståendedoktrinen kan leda till att ett käromål ogillas vid sakprövningen istället för att avvisas vid behörighetsprövningen så kan doktrinen leda till att parternas överprövningsmöjligheter begränsas. Att påståendedoktrinen fråntar parterna överprövningsmöjligheter på detta sätt kan anses vara negativt. Dock ligger det helt i linje med tanken om att meddelad skiljedom ska vara slutlig och bindande för parterna, och även de processekonomiska vinster som påståendedoktrinen är ämnad att ge.<sup>59</sup>

---

<sup>58</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 883 f.

<sup>59</sup> Se exempelvis Prop. 1998/99:35 s. 39 f., och Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 19

# 3 Påståendedoktrinen

## 3.1 Inledning och disposition

I detta kapitel ska jag redogöra för påståendedoktrinen tillkomst och sedan ge en utförlig redogörelse för de mest betydelsefulla rättsfallen på området. Jag kommer även att beröra tre rättsfall som handlar om anknytningsdoktrinen på av grund den diskussion som förts i den rättsvetenskapliga litteraturen kring anknytningsdoktrinen innebörd och dess förhållande till påståendedoktrinen.<sup>60</sup>

## 3.2 Welamsons påståendedoktrin

Enligt HD är det numera en etablerad grundsats i svensk rätt att en skiljenämnd när den prövar sin behörighet ska tillämpa påståendedoktrinen.<sup>61</sup> Detsamma gäller även när skiljeavtal åberopas som rättegångshinder i allmän domstol.<sup>62</sup> Påståendedoktrinen sägs ha sitt ursprung i en bokrecension av Lars Welamson<sup>63</sup> i Svensk Juristtidning från 1964.<sup>64</sup>

I sin recension kritiserar Welamson författaren Per Olof Boldings analys av rättsfallet NJA 1941 s. 198.<sup>65</sup> Welamson menar att Bolding i sin analys av rättsfallet har missat en viktig principfråga som fallet aktualiserar. Welamson formulerar frågan på huvudsakligen följande sätt: Är det möjligt för en domstol, när den ska bedöma om en tvist omfattas av ett skiljeavtal,

---

<sup>60</sup> Se till exempel, Heuman i JT 2009 – 10, s. 335 ff., och Madsen i SvJT 2013, s. 730 ff.

<sup>61</sup> NJA 2008 s. 406, se särskilt sidan 416.

<sup>62</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>63</sup> Professor i processrätt vid Stockholms universitet mellan 1960 och 1969, och justitieråd i högsta domstolen mellan 1970 och 1988.

<sup>64</sup> Se bl.a. Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 76 f och Falkman i SvJT 2016 s. 257.

<sup>65</sup> Boken som Welamson recenserade var *Skiljedom; studier i rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställbarhet*, av Per Olof Bolding

att undgå att även pröva avtalets materiella innebörd, eftersom en sådan prövning enligt skiljeklausulen ska vara förbehållen skiljenämnd.<sup>66</sup>

Welamson ställer upp två lösningar på hur denna problematik kan undvikas. Welamsons andra lösning anses vara det som sedan har kommit att bli känt som påståendedoktrinen.<sup>67</sup> Welamson skriver att man bör överväga en lösning där parts åberopande av avtalet med skiljeklausul bör räcka för att motivera att tvisten slutligt prövas av skiljenämnd, så länge som domstolen inte anser att åberopandet av avtalet är uppenbart ogrundat.<sup>68</sup>

Welamson avsåg med sin föreslagna lösning att både kärandens och svarandens åberopande av ett avtal med skiljeklausul skulle bedömas på detta sätt och alltså grunda behörighet för skiljenämnd. Detta framkommer genom att det i det rättsfall som Welamson anknyter sin doktrin till, (NJA 1941 s. 198) var svaranden som invände med påståendet att talan omfattades av skiljeavtal, vilket enligt Welamson då borde ha varit tillräckligt för att grunda behörighet för skiljenämnd.<sup>69</sup>

### 3.3 Påståendedoktrinen i praxis

För att belysa påståendedoktrинens betydelse i praxis kommer jag nedan, i kronologisk ordning, att redogöra för de mest betydelsefulla rättsfallen på området. Jag kommer att göra ett avsteg från den kronologiska ordningen vid rättsfallen som avser anknytningsdoktrinen, då det underlättar att ta de tre rättsfallen i ett sammanhang.

---

<sup>66</sup> Welamson i SvJT 1964 s. 278.

<sup>67</sup> Falkman i SvJT 2016 s. 257 ff.

<sup>68</sup> Welamson i SvJT 1964 s. 276, och Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 76.

<sup>69</sup> Welamson i SvJT 1964 s. 278

### 3.3.1 NJA 1982 s. 738, ”Nykvarn”

Welamsons påståendedoktrin gällande skiljenämnds behörighet anses ha inträtt i svensk rätt genom rättsfallet NJA 1982 s. 738 (”Nykvarn”). Ett avgörande där Welamson även deltog som referent.<sup>70</sup> Målet får även anses vara ett exempel på när svarandens invändning omfattades av påståendedoktrinen och blev behörighetsgrundande. Prejudikatet har därför varit av central betydelse för den diskussion som förts kring påståendedoktrinen exakta innebörd.<sup>71</sup>

Målet avsåg en skadeståndstalan påkallad av Nykvarns Skyltaktiebolag (Nykvarn) mot Esselte Dymo AB (Dymo). Parterna hade 1978 ingått ett licensavtal i vilket Nykvarn gav Dymo rätten att utnyttja två stycken mönster till vilka Nykvarn hade mönsterrätt. Licensavtalet innehöll en skiljeklausul. Nykvarn väckte sedan talan mot Dymo och yrkade skadestånd på grund av att Dymo gjort intrång i Nykvarns mönsterrätter i strid med mönsterskyddslagen. Nykvarn menade även att det avtal som parterna ingått 1978 hade upphört att gälla på grund av Dymos avtalsbrott. Dymo bestred att avtalet hade upphört att gälla mellan parterna och åberopade även avtalets skiljeklausul som hinder mot att allmän domstol skulle vara behörig att ta upp tvisten till prövning.

Efter att HD redogjort för omständigheterna i målet konstaterar domstolen att Dymos åberopande av licensavtalet inte till någon del får anses uppenbarligen sakna fog. Skiljeklausulen kan därför inte fränkännas betydelse för tvistefrågorna i målet. Här ser man tydligt att domstolen tillämpar påståendedoktrinen med den innebörd som Welamson förespråkade i sin artikel i svensk juristtidning.<sup>72</sup>

---

<sup>70</sup> Madsen i SvJT 2013 s. 738 f. och Schöldström i Minnet av Södra roslags tingsrätt, s. 181 f.

<sup>71</sup> Heuman i JT 2016 – 17 s. 205

<sup>72</sup> Se avsnitt 3.2 ovan

HD menar att skiljeklausulen ej saknar relevans för de frågor som målet omfattar, men tillägger att det trots detta är viktigt att ha i åtanke att Nykvarns talan inte till någon del stöder sig på licensavtalet. Skiljeklausulen i detta fall hänför sig endast till svarandens invändning om att avtalet gett svaranden rätt till de omtvistade åtgärderna. När räckvidden av en skiljeklausul är begränsad på detta sätt kan klausulen enligt HD ej leda till att käromålet omedelbart avvisas.

Den möjliga lösningen som då återstår är enligt HD att bereda part tillfälle att få en skiljedom meddelad rörande saken, innan vidare prövning av målet äger rum i domstol. Dock förelägger inte domstolen den parten som åberopade skiljeavtalet att påkalla skiljeförfarandet. Domstolen påpekar att om de skulle förelägga svaranden att påkalla skiljeförfarande så skulle påföljden för underlåtenhet bli att målet prövas i allmän domstol utan hinder av skiljeavtalet. Domstolen påpekar att det inte finns lagstöd för att på detta sätt frånta en skiljeklausul sin verkan.

På grund av detta riktar HD istället föreläggandet mot käranden, och då med risk för att käromålet annars avvisas. Tingsrätten skulle alltså ha förelagt Nykvarn att inom viss tid visa att de inlett ett skiljeförfarande som behandlade Dymos invändning, och detta med risk för att Nykvarns talan annars i sin helhet avvisas. Om Nykvarn följt föreläggandet så skulle tingsrätten ha förklarat målet vilande till dess att skiljedom meddelats.

Domstolens avgörande innebär alltså att den part som inte ansåg att avtalet med skiljeklausul fortfarande var gällande mellan parterna, nu var tvungen att inleda ett skiljeförfarande för att behandla motpartens invändning, innan de kan få sin utomobligatoriska talan prövad av tingsrätten.

Avgörandets någorlunda märkliga utformning till trots, så måste domen anses ha gett upphov till i alla fall två principer. I målet räckte det med ett påstående från svaranden om att deras invändning omfattades av skiljeavtalet för att domstolen skulle anse att så var fallet. HD tycks här slå

fast att påståendedoktrinen ska tillämpas även i förhållande till en svarandes åberopade dubbelrelevanta rättsfakta.<sup>73</sup> Utöver detta får avgörandet anses ge uttryck för en turordningsprincip där svarandens kontraktuella invändning ska prövas av skiljenämnd innan kärandens utomobligatoriska grund kan prövas av allmän domstol.<sup>74</sup>

### **3.3.2 NJA 2005 s. 586; ”Rambøll”**

Ett avgörande gällande påståendedoktrinen som jag anser är relevant att beröra trots att målet inte handlar om påståendedoktrinen i skiljeförfarande, är NJA 2005 s. 586, även kallat ”Rambøll”. Anledningen till att jag anser att detta är ett avgörande av intresse, är för att HD i sin motivering på ett bra sätt redogör för de skäl som finns för att upprätthålla påståendedoktrinen.<sup>75</sup> Trots att målet gäller påståendedoktrinen inom civilprocessrätten och inte inom skiljemannarätten så anser jag att den motivering som domstolen ger för dess upprätthållande även stämmer in på påståendedoktrinen i skiljeförfarande. Därav är målet av intresse för en vidare förståelse av påståendedoktrinen och den kommande framställningen.

Målet avsåg en skadeståndstalan förd av personen A.S. gentemot företaget PLS Rambøll Management (Rambøll). Käranden A.S. stämde vid Södra Roslags tingsrätt och menade att domstolen var behörig att ta upp målet till prövning på grund av artikel 5 (1) i Brysselkonventionen.<sup>76</sup> Artikeln stadgar att en talan som avser avtal kan väckas vid domstol i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller ska uppfyllas. Rambøll menade dock att det inte existerade någon avtalsrättslig förpliktelse mellan dem och käranden, och menade därför att Södra Roslags tingsrätt var fel forum och därmed inte behöriga att pröva målet.

---

<sup>73</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 205 f.

<sup>74</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 207

<sup>75</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 341 f.

<sup>76</sup> 1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område

Frågan som då aktualiserades i målet var huruvida käranden redan vid behörighetsprövningen var tvungen att bevisa att det avtal ingåtts som skulle grunda domstolens behörighet, och i så fall vilket beviskrav som skulle ställas på käranden.

HD inleder med att konstatera att i allmänhet så har käranden bevisbördan för sådana omständigheter som grundar rättens behörighet. Dock i fall där en omständighet är dubbelrelevant så frågar sig domstolen om även sådana omständigheter behövs styrkas redan inom ramen för behörighetsprövningen.

HD motiverar sedan upprätthållandet av påståendedoktrinen med att både ändamålsskäl och processekonomiska skäl starkt talar för att domstolen inte ska behöva ge sig in i sakfrågan för att avgöra sin egen behörighet. HD menar att det i fall, där motparten bestrider förekomsten av ett avtal, är rimligt att domstolen i sin behörighetsprövning, godtar de omständigheter som käranden åberopar till stöd för att det avtal som grundar domstolens behörighet ingåtts. En förutsättning är dock enligt HD att det inte på grund av vad käranden framfört, eller på grund av andra skäl, framstår som uppenbart att påståendet om att avtal träffats saknar grund.

### **3.3.3 Anknytningsdoktrinen**

Innan framställningen kring påståendedoktrinen fortsätter ska jag i detta avsnitt beröra tre rättsfall som vissa menar visar på ett avsteg från påståendedoktrinen mot vad som har kommit att kallas anknytningsdoktrinen.<sup>77</sup> Inledningsvis ska jag redogöra för två rättsfall, NJA 2007 s. 475 och NJA 2008 s. 120, där anknytningsdoktrin etableras. Sedan ska jag gå igenom målet NJA 2010 s. 734 där HD begränsar omfattning av de principer som de två tidigare fallen gav uttryck för.

---

<sup>77</sup> Se t.ex. Madsen i SvJT 2013 s. 730 ff., och Heuman i JT 2009-10 s. 335 ff.

### 3.3.3.1 NJA 2007 s. 475; ”Täktfallet”

I Rättsfallet NJA 2007 s. 475 (”Täktfallet”)<sup>78</sup> tycks HD lämna påståendedoktrinen kriterier för att avgöra skiljenämnds behörighet, och istället etablera en ny doktrin där talans anknytning till skiljeavtalet är av avgörande betydelse.

Parterna i målet, personen B.P. och företaget Gatu och Väg AB (G & V), hade ett avtal där G & V gavs rätten att ta ut grus och sten från ett markområde ägt av B.P. Avtalet innehöll en skiljeklausul med standardlydelsen: ”Eventuella tvister avgörs enligt lag om skiljedom”. B.P. stämde sedan G & V och yrkade skadestånd med 312 500 kr. B.P. menade att G & V hade vilselett länsstyrelsen att fatta beslut om täktillstånd även för tid efter att avtalet mellan dem upphört att gälla, och på grund av detta kunde G & V disponera över B.P:s egendom.

B.P. åberopade tre grunder för sin talan. De två första grunderna baserades uttryckligen på parternas avtal. Som sista grund menade B.P. att den representant för G & V som ansökt om täktillståndet hos länsstyrelsen hade gjort sig skyldig till oredligt förfarande och att bolaget så som arbetsgivare var ersättningsskyldiga för den skada som B.P. åsamkats genom representantens brottsliga handlande. G & V menade att eftersom parterna avtalat om att eventuella tvister skulle lösas genom skiljeförfarande så var tingsrätten inte behörig att pröva B.P:s talan och käromålet skulle därför avvisas.

När målet sedan skulle prövas i HD avsåg prövningen endast frågan om även B.P:s tredje grund omfattas av den mellan parterna avtalade skiljeklausulen. Vid HD:s prövning var det således rättskraftigt avgjort att kärandens två första grunder skulle prövas av skiljenämnd.

---

<sup>78</sup> I HD avgörandet ”Avräkningsavtalet” som kom efter det att HD började namnge sina egna avgöranden, kallar HD detta rättsfall istället för ”Vägmaterialet”. Dock har i doktrinen kring påståendedoktrinen fallet i stort sätt enbart refererats till som just ”Täktfallet”, och därför väljer jag, HD:s åsikt till trots, att kalla det för detta.



När HD ska besvara frågan gör den det på följande sätt:

”Skiljeklausulen kan läsas så att alla tvister som har anknytning till nyttjanderättsavtalet skall avgöras av skiljemän. Även om B.P. påstått att ersättningsanspråket inte grundar sig på avtalet utan avser ett anspråk grundat på vållande genom brott, har de faktiska omständigheterna som åberopats *direkt anknytning* till nyttjanderättsavtalet. Med hänsyn härtill och då de två övriga grunderna enligt lagakraftvunnet beslut skall prövas av skiljemän bör även den tredje grunden anses omfattad av skiljeklausulen. Talan skall alltså avvisas även vad avser den tredje grunden.”(min kursivering)

HD verkar här fästa vikt vid anknytningen mellan de rättsfakta som åberopats i fallet och avtalet med skiljeklausul. På grund av denna anknytning, och det faktum att de två övriga grunderna enligt ett lagakraftvunnet beslut ska prövas av skiljenämnd, ska även den tredje grunden omfattas av skiljeklausulen. Detta gällde oavsett att käranden i målet påstod att den tredje grunden inte grundade sig på avtalet. HD:s ståndpunkt kan tillsynes tolkas som ett avsteg från påståendedoktrinen mot anknytning som bedömningspunkt när en rättegångshindersprövning görs.<sup>79</sup> Någon diskussion kring påståendedoktrinen förs inte i fallet.

I avgörandet antyder HD att det inte bara är grundens direkta anknytning till skiljeavtalet som leder till domstolens beslut, utan även det faktum att det redan fastställts att de två första grunderna skulle prövas av skiljenämnd. Vilken vikt detta faktum hade för domstolens bedömning, i förhållande till vikten av talans anknytning, är inte något som HD berör i domen.

### **3.3.3.2 NJA 2008 s. 120; ”Hamnfallet”**

Nästa rättsfall som anses ge uttryck för den anknytningsdoktrin som etablerats i ”Täktfallet” är NJA 2008 s. 120, (”Hamnfallet”). Målet är

---

<sup>79</sup> Schöldström i JT 2007 – 08, s. 470

mycket omfattande och berör flertalet frågor, många av EU-rättslig natur. Jag ska redogöra för de aspekter kring frågan om skiljenämnds behörighet som aktualiseras i fallet.

Målet gällde en skadeståndstalan förd av BornholmTrafikken mot Ystad Hamn Logistik AB. I målet menade svaranden att en del av kärandens yrkade skadestånd utgjorde investeringskostnader, och att ansvaret för dessa kostnader reglerades i ett investeringsavtal. Ystad Hamn menade att den skiljeklausul som fanns detta investeringsavtal gjorde tingsrätten obehörig att pröva kärandens talan i den del talan avsåg dessa investeringskostnader.

BornholmTrafikken medgav att avtalet innehöll en skiljeklausul, men de menade att trots detta så var tingsrätten behörig att pröva deras talan. Kärandens menade att frågan om tingsrätten var behörig skulle avgöras med utgångspunkt i de omständigheter som de hade åberopat till stöd för sin talan. Käranden hävdade att det inte fanns något i investeringsavtalet som utgjorde ett av bolaget åberopat rättsfaktum, och att deras talan därför inte grundades på avtalet. Därför ansåg käranden att skiljeklausulen inte var hinder mot att pröva käromålet.

Gällande BornholmsTrafikkens talan och frågan om avvisning sa HD följande:

”Till den del den yrkade nedsättningen avser avgifter som regleras i investeringsavtalet har yrkandet så *stark anknytning* till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfattad av skiljeklausulen. (...) Även den grund som hänför sig till den kommunala självkostnadsprincipen kan prövas i ett skiljeförfarande. Att BornholmsTrafikken har utformat sin talan så att investeringsavtalet inte åberopas som grund medför inte att BornholmsTrafikken mot Hamnens bestridande kan komma ifrån sitt åtagande om skiljeförfarande, när det gäller en tvist som rör de avgifter som regleras i investeringsavtalet (jfr NJA 1982 s. 738). (min kursivering)

HD beslutar här att käromålet ska avvisas till den del det avser avgifter reglerade i investeringsavtalet.

Jag anser att man kan utläsa två argument i HD:s motivering till varför kärandens yrkanden skulle omfattas av skiljeavtalet. Dels verkar det som att HD i den sista meningen av det ovan citerade uttalandet, menar att käranden inte ska komma undan sitt åtagande om skiljeförfarande, endast genom att rubricera sin talan som utomobligatorisk. HD tycks mena att de omständigheter som käranden åberopar är sådana som inbegrips i ett rättsförhållande som skiljeavtalet är ämnat att omfatta. I denna del anser jag att HD:s resonemang är rimligt och korrekt. En kärandepart ska inte kunna rubricera en talan som utomobligatorisk och genom detta undvika ett avtalat skiljeförfarande.<sup>80</sup>

HD tycks inledningsvis även mena att, till den del yrkandet avser de avgifter som reglerades i avtalet, att yrkandet har en så stark anknytning till avtalet att det måste anses omfattas av skiljeavtalet. Detta i likhet med deras avgörande i ”Täktfallet”. I denna del kan jag inte hålla med HD:s argumentation. Förutom de oklarheter och problem som detta anknytningsresonemang ger upphov till, etablerar just detta fall även ytterligare oklarheter kring anknytningsdoktrinen tillämpning. I avgörandet ”Täktfallet” så verkade det som att HD i sitt avgörande lade vikt vid att tvisten skulle prövas i ett och samma forum. Att anknytningsresonemanget tillsammans med detta processekonomiska resonemang ledde till att kärandens grund i det målet skulle prövas av skiljenämnd. I ”Hamnfallet” gäller dock det motsatta. Här leder HD:s anknytningsresonemang till en uppdelning av tvisten mellan skiljenämnd och allmän domstol. Detta torde innebära att det inte spelar en avgörande roll för anknytningsdoktrinen tillämpning om doktrinen på detta sätt leder till processekonomiska vinster. Detta gör att det blir än svårare att få en tydlig bild av doktrinen innebörd.

---

<sup>80</sup> Detta kommer även HD att vara inne på i avgörandet ”Avräkningsavtalet”, som jag återkommer till.

### 3.3.3.3 NJA 2010 s. 734; ”Tupperware”

Efter de två rättsfallen där anknytningsdoktrinen etablerades kom ett rättsfall år 2010 där HD tycks begränsa innebörden av de principer som de tidigare två avgörandena gav uttryck för. NJA 2010 s. 734 (”Tupperware”) rör en återvinningstalan förd av konkursförvaltaren i Facht Distribution AB:s konkurs mot bolaget Tupperware.

Frågan som HD hade att avgöra var huruvida Södertörns tingsrätt var behörig domstol att ta upp återvinningstalan till prövning på grund av talans anknytning till ett tidigare avtal mellan käranden och svaranden. I domskälen så säger HD följande:

”14. Att det finns ett samband mellan det omtvistade rättsförhållandet (här återvinningsanspråket) och ett annat av ett prorogations- eller ett skiljeavtal omfattat rättsförhållande (här franchiseavtalet) kan inte annat än *i vissa särskilda fall och under mycket speciella förhållanden* föranleda att tvistelösningssavtalet utsträcks att omfatta jämväl det omtvistade rättsförhållandet (*ett sådant undantagsfall ansågs föreligga i rättsfallet NJA 2007 s. 475*). Ett av konkursgäldenären ingånget prorogations- eller skiljeavtal kan med avseende på en i hans konkurs förd återvinningstalan inte anses vara ett sådant fall.”(min kursivering)

Högsta domstolen ansåg alltså att det inte fanns ett sådant samband mellan återvinningstalan och franchiseavtalet som kunde aktualisera avtalets prorogationsklausul och göra Södertörns tingsrätt behörig. Domstolen förtydligar att endast i ”särskilda fall och under mycket speciella förhållanden” kan ett samband mellan två rättsförhållanden leda till att ett skiljeavtal anses omfatta även sådana rättsförhållanden som inte omfattas direkt av avtalet. De tillägger att omständigheterna i ”Täktfallet” var av detta slag. Trots att HD i målet tydligt begränsar anknytningsdoktrинens omfattning så håller domstolen ändå fast vid principen om att även

rättsförhållanden som anknyter till sådana som omfattas av skiljeavtal, kan vara förbehållna prövning av skiljenämnd.

### **3.3.4 NJA 2008 s. 406; ”Petrobart”**

Låt oss nu återgå till avgöranden rörande påståendedoktrinen. Rättsfallet NJA 2008 s. 406 rörde en klandertalan vid Svea hovrätt förd av Petrobart Limited (Petrobart) mot en skiljedom meddelad mellan Petrobart och Republiken Kirgizistan (Republiken). I skiljeförfarandet hade Petrobart menat att skiljenämnden skulle ha jurisdiktion över Republiken baserat på ett antal bestämmelser i den kirgiziska ”Foreign Investment Law” (Investeringslagen). Skiljenämnden meddelade senare skiljedom i Stockholm där de avvisade Petrobarts talan på grund av bristande behörighet.

I sin klandertalan yrkade Petrobart att hovrätten skulle upphäva skiljedomen. Som grund för detta åberopade klaganden i första hand att en korrekt tillämpning av Investeringslagen skulle ha lett till att skiljenämnden funnit sig behörig att pröva tvisten. I andra hand menar Petrobart att skiljenämnden skulle ha funnit sig behörig om nämnden tillämpat påståendedoktrinen. Något som nämnden enligt klaganden var skyldiga att göra.

HD inleder med att konstatera att trots att skiljeförfarandet vilar på utländsk lag ska processuella frågor lösas enligt svenska bestämmelser eftersom förfarandet var underkastat svensk rätt. HD säger sedan att det är en etablerad grundsats i svensk rätt att en skiljenämnd, när den prövar sin egen behörighet, ska tillämpa påståendedoktrinen. HD fortsätter med att göra ett antal förtydliganden gällande doktrinen och dess tillämpning.

Enligt HD är kärnan i doktrinen att skiljenämnden vid sin behörighetsprövning inte ska ta ställning till existensen av de rättsfakta som skiljekäranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av

skiljeavtalet. HD ställer sedan upp två viktiga undantag till påståendedoktrinen och dess tillämpning som domstolen ej berört vid något tidigare tillfälle.

Dels stadgar HD att påståendedoktrinen förutsätter att det finns ett giltigt skiljeavtal mellan parterna. Om det är tvistigt huruvida ett skiljeavtal föreligger ska nämnden pröva denna fråga i sin helhet inom ramen för behörighetsprövningen. Varför så ska vara fallet redogör HD inte för i sina domskäl. HD säger sedan att även frågan om kärandens påstådda rättsförhållande omfattas av skiljeavtalet är en sådan fråga som inte kan lösas genom att tillämpa påståendedoktrinen. Detta undantag är logiskt eftersom påståendedoktrinen innebär att käranden inte behöver styrka existensen av sina åberopade dubbelrelevanta rättsfakta. Detta är klart skiljt från frågan om dessa rättsfakta innefattas av ett rättsförhållande som skiljeavtalet omfattar.

Domstolen går sedan in på frågan i det specifika fallet. De säger att när skiljenämnden i fallet tog ställning till sin behörighet, gjorde den en materiell prövning av frågan om käranden gjort en sådan investering som omfattades av Investeringslagen. Istället för att lägga Petrobarts åberopade rättsfakta till grund för sin behörighetsprövning, så avvisade skiljenämnden kärandens talan på den grunden att dessa rättsfakta inte förelåg. Skiljenämnden tillämpade här inte påståendedoktrinen på ett korrekt sätt och HD upphävde därför skiljedomen.

### **3.3.5 NJA 2012 s. 183; ”Concorp”**

Det näst senaste avgörandet som HD meddelat gällande påståendedoktrinen är NJA 2012 s. 183 (”Concorp”). Omständigheterna i målet var följande.

Concorp Scandinavia AB, vilka var kärande i målet, stämde bolaget Karelkamen Confectionary AB (Karelkamen) (som vid tiden för stämning hette Xcaret Confectionary Sales AB) och yrkade på att Karelkamen skulle

betala cirka 12 miljoner kr till Concorp. Som grund för detta åberopade Concorp att bolaget hade en lånefordran på Karelkamen som de nu begärt återbetalning av. Svaranden yrkade dock på att käromålet skulle avvisas på den grunden att lånefordran omfattas av ett samarbetsavtal som träffat mellan Concorp och XcaretConfectionary Holding AB (Xcaret Holding). Käranden menade att Karelkamen inte var part till samarbetsavtalet och var därför inte bundet av avtalets skiljeklausul.

Svaranden menade dock att Xcaret Holding genom samarbetsavtalet förvärvade Karelkamen från Concorp, för att Karelkamen skulle ingå i det samarbete som avtalet etablerade mellan Concorp och Xcaret Holding. De hävdade att Karelkamen endast varit ett operationellt organ för Concorps och Xcaret Holdings gemensamma kommersiella intressen. Samtliga beslut som fattades gällande Karelkamen fattades av ett management team som bestod av representanter för Xcaret Holding och de både parterna i målet. Detta tillsammans med andra omständigheter gjorde att avtalet måste anses ha ingåtts, uttryckligen eller konkludent mellan parterna i målet; Concorp och Karelkamen.

När fallet når HD är frågan som domstolen har att besvara om allmän domstol, mot bakgrund av vad vardera parter anfört till stöd för sin talan, är behörig att pröva tvisten avseende den påstådda lånefordringen?

HD inleder sina domskäl med att konstatera att skiljeklausulerna i samarbetsavtalet endast omfattar de rättigheter som är att hänföra ur det avtalsförhållandet. De noterar sedan att Concorp inte lagt samarbetsavtalet (eller något av de tilläggsavtal som fanns till samarbetsavtalet) som grund för sin talan. De har istället gjort gällande att talan avser ett återbetalningskrav på grund av en försträckning som gjordes innan samarbetsavtalet ingicks.

HD säger sedan att bedömningen av behörighetsfrågan i fallet ska göras på grundval av vad Concorp påstår om sin rätt i enlighet med

påståendedoktrinen. Eftersom Concorp i fallet gjorde gällande att fordringsanspråket var en följd av ett annat rättsförhållande än de avtal som omfattas av skiljeklausulerna så hindrade inte skiljeklausulerna allmän domstol från att pröva käromålet på den åberopade grunden. Domstolen utvecklar vidare att den omständigheten att svaranden med stöd av avtalen gör invändningar mot kärandens anspråk gör inte att allmän domstol blir förhindrad att pröva käromålet. Detta gäller trots att svarandens invändning omfattas av den skiljeklausul som avtalen innehåller.

Utifrån domstolens domskäl anser jag att avgörandet strider mot de principer som kom till uttryck i ”Nykvarn”. Den turordningsprincip som kom till uttryck i ”Nykvarn” skulle innebära att en skiljenämnd först har att pröva svarandens påstådda avtalsrättsliga invändning innan kärandens grund kan bedömas av allmän domstol.<sup>81</sup> Vad som gör domstolens motivering än mer oklar är det faktum att domstolen hänvisar till ”Nykvarn” när de säger att allmän domstol är behörig trots svarandens invändning. Vad domstolen menar med sin hänvisning, eller hur de motiverar det avsteg som tillsynes skett från de principer som etablerats i Nykvarn, framgår inte av HD:s domskäl.

### **3.3.5.1 HD:s motivering i fallet**

Något som jag även vill anmärka på gällande avgörandet är den förenkling som jag anser att HD gör gällande påståendedoktrinen.<sup>82</sup> Att säga att påståendedoktrinen innebär att ”Bedömningen i behörighetsfrågan ska göras på grundval om vad käranden påstår om sin rätt”, är som bäst en tveksam beskrivning av påståendedoktrинens innebörd. Från HD:s motivering i målet kan någon som ej är insatt i ämnet få intrycket av att det räcker med att påstå att käromålet inte omfattas av skiljeavtalet för att få till en prövning i allmän domstol. HD säger även att ”Eftersom Concorp gör gällande att fordringsanspråket är en följd av ett annat rättsförhållande än de avtal som

---

<sup>81</sup> Detta framhåller även Heuman i JT 2016 – 17, s. 207

<sup>82</sup> Även Heuman har i sin artikel kommenterat det kortfattade och otillfredsställande sätt som HD motiverar sitt avgörande i målet. Se Heuman i JT 2016 – 17, s. 206 f.



omfattas av skiljeklausulerna, medför klausulerna inte att allmän domstol är obehörig att pröva anspråket på den åberopade grunden”. Men blotta påståendet om att käromålet gäller ett annat rättsförhållande än det som omfattas av en skiljeklausul är inte nog för att göra allmän domstol behörig; det är inte det påståendet som ska accepteras vid en korrekt tillämpning av doktrinen. Det är existensen av de rättsfakta som käranden åberopar som grund för sin behörighet som ska accepteras genom tillämpandet av påståendedoktrinen.<sup>83</sup> Avgörandet av om dessa påstådda rättsfakta omfattas av skiljeavtalet är en fråga som faller utanför påståendedoktrинens tillämpning.<sup>84</sup>

Det är frågan om skiljeavtalets omfattning som ”Concorp” avgörs på. De rättsfakta som käranden lägger fram till grund för käromålet (som de på grund av påståendedoktrinen inte behöver styrka existensen av såtillvida de är dubbelrelevanta) faller utanför det rättsförhållande som skiljeklausulerna i fallet omfattar. Det är på grund av detta allmän domstol är behörig att pröva käromålet, och inte på grund av att man godtar kärandens påstående om att det handlar om ett annat rättsförhållande. HD:s domskäl är därför enligt mig förhållandevis missvisande. Även om HD avsåg att innebörden av deras skäl skulle vara det som jag stadgat ovan, så anser jag att det är olyckligt att detta inte på ett tydligt sätt framgår av domen.

### **3.3.6 HD:s beslut Ö 1096-16; ”Avräkningsavtalet”**

Under tiden denna uppsats skrevs kom högsta domstolen med ett beslut gällande prövningen av skiljenämnds behörighet. Beslutet meddelades den 7 april 2017 och fick namnet ”Avräkningsavtalet”. På grund av målets aktualitet och dess försök att klara upp de frågor som föreligger gällande skiljenämnds behörighetsprövning är det ett avgörande som förtjänar att redogöras för i större noggrannhet. Enligt mig är det även ett avgörande som

---

<sup>83</sup> Se till exempel NJA 2008 s. 406 där HD gör en korrekt beskrivning av påståendedoktrinen och dess innebörd

<sup>84</sup> Se till exempel Heuman i JT 2009 – 10, s. 335 ff.

till skillnad från vissa tidigare domar på ämnet, är välformulerat och välmotiverat, och förtjänar därför extra uppmärksamhet.

### **3.3.6.1 Omständigheterna i målet**

Omständigheterna i målet var följande. Parterna i målet var på ena sidan Lidmalm Consulting AB, och personerna IH och BS, och på andra sidan, Aktiebolaget Kemisten (Kemisten) och personen LML. Parterna var samtliga tidigare aktieägare i bolaget Arvika Gjuteri Holding AB. 2008 såldes samtliga aktier i det bolaget och i samband med detta så upprättades ett avtal mellan säljarna och Aktiebolaget Kemisten som rubricerades ”Avräkningsavtalet”. I avtalet föreskrevs att Kemisten skulle för säljarnas räkning uppbära och redovisa för köpeskillingen från försäljningen i enlighet med fördelningen enligt en bilaga till avtalet. I avräkningsavtalet fanns även en skiljeklausul i standard utformning.

När Kemisten betalade ut köpeskillingen till säljarna så hade bolaget först gjort ett antal avdrag, bland annat ett om ca 2,5 miljoner som betalades till ett annat bolag, UZZA AB. Efter detta väckte kärandeparterna i målet; Lidmalm Consulting AB, IH, och BS, genom var sin stämningsansökan talan vid tingsrätten och yrkade att Kemisten och LML skulle betala skadestånd.

Grunden för deras talan var att Kemisten, eller LML så som verkställande direktör för Kemisten, fått köpeskillingen i sin besittning och har genom utbetalning till UZZA AB uppsåtligt åsidosatt den skyldighet som ålagts dem enligt avräkningsavtalet. Alternativt menade parterna att Aktiebolaget Kemisten och/eller LML erhållit aktieägarnas förtroende att för deras räkning motta, förvalta och redovisa köpeskillingen. Genom att utan behörighet, eller godkännande av de andra aktieägarna, betala ut ett belopp till UZZA AB har LML missbrukat detta förtroende. I båda fallen menade kärandeparterna att Kemisten hade ett organansvar, alternativt ett principalansvar för LML som var VD för bolaget 2008, och Kemisten ansvarade på så sätt för den skada som åsamkats de övriga aktieägarna.

Kemisten och LML yrkade att talan skulle avvisas eftersom den vilade på avräkningsavtalet, eller att den i alla fall hade en så stark anknytning till avtalet, att talan omfattades av avtalet skiljeklausul. De invände även i sak med att betalningen till UZZA AB var en transaktionskostnad som Kemisten haft rätt att avräkna från köpeskillingen. Kärandeparterna menade dock att deras talan inte till någon del grundade sig på avtalet utan på att Kemisten och LML gjort sig skyldiga till brott.

### **3.3.6.2 Underrättsavgörandena**

Tingsrätten lämnade svarandeparternas avvisningsyrkande utan bifall och förelade IH och medparter att vid äventyr av avvisning, senast den 9 april 2015 visa att skiljeförfarande inletts angående svarandeparternas invändning. Detta på grund av att tingsrätten ansåg att käromålet inte till någon del stödde sig på avtalet, utan att skiljeklausulen endast omfattade svarandeparternas invändning. Tingsrätten tillämpade här alltså de principer som HD formulerat i ”Nykvarn”.

Hovrätten tog däremot en annan linje. Hovrätten menade att trots att kärandena i målet menade att deras talan var utomobligatorisk eftersom den rörde svarandeparternas brottsliga handlande, så skulle en prövning av käromålet i all väsentlighet att innebära en prövning av om svarandena åsidosatt sina skyldigheter enligt avtalet. Kärandens anspråk grundas enligt hovrätten därför direkt på avräkningsavtalet och omfattas därför av avtalets skiljeklausul. På grund av detta är det utan betydelse om att kärandena även gör gällande att svarandenas handlande varit brottslig.

### **3.3.6.3 HD:s beslut**

Frågan i HD var alltså om skiljeklausulen i avräkningsavtalet utgör hinder mot att allmän domstol prövar kärandeparternas talan. HD nämner att det är en etablerad grundsats i svensk rätt att en skiljenämnd ska tillämpa

påståendedoktrinen vid prövningen av sin egen behörighet, och detsamma gäller när skiljeavtal åberopas som rättegångshinder i allmän domstol.

HD förtydligar att det som enligt påståendedoktrinen ska godtas gällande kärandens påståenden är existensen av de rättsfakta som käranden påstår omfattas av ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet, och skiljenämnden är behörig endast om det påstådda rättsförhållandet täcks av skiljeavtalet. Domstolen eller skiljenämnden ska alltså fokusera på de rättsfakta som käranden åberopat och, utan att utreda deras existens, bedöma om de är att hänföra till ett rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet. Om dessa rättsfakta är att hänföra till ett rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet då, *och endast då*, får käromålet avvisas med hänvisning till skiljeavtalet.

HD går sedan in i en utläggning om anknytningsdoktrinen. HD bekräftar här sin ställning i Tupperware där de som jag ser det, begränsar i allt väsentligt anknytningsdoktrinen tillämpningsområde. Förutom att upprepa sin ställning i ”Tupperware” ger HD även i ”Avräkningsavtalet” skälen till anknytningsdoktrinen mycket begränsade betydelse.

HD menar att en extensiv tolkning av en skiljeklausul (som anknytningsdoktrinen i princip innebär) kan innebära att en rättssökande fråntas sin rätt att få sin sak prövad i domstol även gällande tvister som parten ej ämnat överlåta till skiljenämnd för prövning. De identifierar även den problematik som till synes föreligger mellan anknytningsdoktrinen och kravet på att framtida tvister måste vara identifierade enligt 1 § 1 st. LSF. Dessa argument som domstolen lägger fram för en begränsad omfattning av anknytningsdoktrinen, anser jag även kan föras mot doktrinen existens. HD lägger inte fram några argument till fördel för doktrinen, eller någon motivering till varför de tillämpade den i ”Täktfallet”. Det verkar utifrån detta som att HD i efterhand har svårt att rättfärdiga anknytningsdoktrinen.

HD går vidare i målet och går in på ett resonemang kring den återkommande frågan gällande skiljeklausuler och utomobligatorisk talan. De menar att när en skadegörare blir ansvarig för skada enligt andra rättsliga regler än sådana som är att hänföra till ett kontraktuellt förhållande, så rör det sig om ett rättsförhållande som ligger vid sidan av det som regleras i avtalet. Ett sådant rättsförhållande omfattas därmed i princip inte av avtalets skiljeklausul. Detta blir särskilt tydligt om skadegöraren i det aktuella fallet hade blivit skadeståndsskyldig även om det inte förelåg något avtalsförhållande mellan parterna.

HD säger sedan att trots att det ovan sagda gäller så innebär det inte att ett kontraktsbrott, endast på grund av det faktum att det skulle kunna leda till ansvar även på utomobligatorisk grund, föranleder att tvisten nödvändigtvis faller utanför omfattningen av avtalets skiljeklausul. När det är just åsidosättandet av kontraktet som föranleder ansvar, på så sätt att utan kontraktet så hade handlandet varit ansvarsfritt, menar HD att skiljeklausulen även i vissa fall bör omfatta tvister gällande anspråk på utomobligatorisk grund. Det förutsätter dock enligt HD att de rättsfakta som käranden åberopat som grund för det utomobligatoriska ansvaret i allt väsentligt svarar mot rättsfakta som skulle kunna grunda inomobligatoriskt ansvar. Alltså ska skiljenämnden eller domstolen inte alltid låta sin bedömning i behörighetsfrågan styras av kärandens rättsliga rubricering av sin talan, utan istället se till vad talans egentliga innebörd är. HD säger att en part inte ska kunna undgå skiljebundenhet genom att maskera en talan som grundar sig på ett avtal med skiljeklausul, genom att rättsligt kvalificera den som utomobligatorisk.

HD går sedan vidare till bedömningen i detta fall. HD har att avgöra först om kärandens talan grundar sig direkt på avtalet. Om så inte är fallet måste domstolen sedan bedöma om kärandens utomobligatoriska talan har samma rättsliga innebörd, och om den förutsätter en prövning av väsentligen samma omständigheter, som en talan grundad direkt på avtalet hade gjort. Om något

av dessa förhållanden föreligger är allmän domstol förhindrad från att pröva käromålet.

HD konstaterar inledningsvis att trots att avräkningsavtalet är en förutsättning för kärandeparternas talan så grundar inte avtalet något rättsförhållande mellan LML och kärandeparterna. Detta eftersom LML är medpart till avtalet tillsammans med de övriga säljarna, medan det är Kemisten som är motpart. Avtalet grundar alltså ett rättsförhållande mellan säljarna och Kemisten, men inte mellan LML och de övriga säljarna. Redan på denna grund så faller kärandeparternas talan gentemot LML utanför skiljeavtalets omfattning.

HD går vidare i detta resonemang och menar att inte heller kärandeparternas talan mot Kemisten bygger på avräkningsavtalet, utan det som görs gällande mot bolaget härleds endast mot det som görs gällande mot LML. Alltså omfattas inte heller denna talan av avräkningsavtalets skiljeklausul.

Till sist frågar sig HD om syftet med talan, nämligen att i huvudsak få till stånd en fullgörelse av avtalet, kan på grund av ett anknytnings- eller genomlysningssonemang, leda till en utsträckt tillämpning av avtalets skiljeklausul till att även omfatta dessa närliggande rättsförhållanden. HD svarar dock nekande på denna fråga och menar att omständigheterna i fallet inte är så speciella att något anknytningsresonemang skulle bli aktuellt. Domstolen konstaterar också att de rättsfakta som målet grundas på skiljer sig i inte obetydlig utsträckning från de som en talan grundad direkt på avtalet skulle gjort, och något genomlysningssonemang blir därför inte heller aktuellt.

#### **3.3.6.4 Beslutets förhållande till "Nykvarn"**

I "Avräkningsavtalet" hänvisar domstolen till flera av de avgöranden som den tidigare meddelat gällande prövningen av skiljenämnds behörighet.<sup>85</sup>

---

<sup>85</sup> Domstolen hänvisar i sitt beslut till NJA 1982 s. 738, NJA 2007 s. 475, NJA 2008 s. 406, NJA 2010 s. 734, och NJA 2012 s. 183

Detta anser jag tyder på att HD vill ge intrycket av att "Avräkningsavtalet" är i linje med deras tidigare avgöranden. Jag menar dock att så inte är fallet, främst i förhållande till domstolens avgörande NJA 1982 s. 738 "Nykvarn".

Som jag återkommer till i avsnitt 4.2.1.1 så tycks "Avräkningsavtalet" strida mot "Nykvarn" när det kommer till svarandens dubbelrelevanta motfaktum och påståendedoktrinen. HD tycks göra uttalanden gällande detta som direkt står i strid med de principer som de ställt upp i "Nykvarn", och domstolen gör så utan att alls hänvisa eller annars förhålla sig till det äldre avgörandet.

Domstolen hänvisar istället till "Nykvarn" när de berör frågan om skiljeavtalets omfattning och anknytningsdoktrinen.<sup>86</sup> Där talar domstolen om att det i regel endast är de rättsförhållanden som en skiljeklausul avser som skiljeklausulen är tillämpligt på (med undantag från de fall då anknytningsdoktrinen eller ett genomlysningssresonemang tillämpas). Domstolen stadgar då att denna ordning kommer i enskilda fall leda till en uppdelning av tvisten mellan två skilda fora. Det är i samband med detta som HD hänvisar till sitt avgörande i "Nykvarn". Detta tyder enligt mig på att HD tycks hänvisa till "Nykvarn" endast som ett exempel på när närliggande rättsförhållanden fick prövas i olika forum. Genom detta verkar domstolen helt bortse från den turordningsprincip och sakprövningsprincip som "Nykvarn" får anses ha gett uttryck för.<sup>87</sup>

Genom detta uttalande och deras tystad om avgörandet i förhållande till svarandens dubbelrelevanta motfaktum så får jag känslan av att HD vill backa från den ordning som kom till uttryck i "Nykvarn". Jag kan anse att det är förståeligt att HD i deras nuvarande uppsättning inte vill bygga vidare på den märkliga lösningen som domstolen förespråkade i "Nykvarn". Dock anser jag att det hade varit fördelaktigt om domstolen i något framtida avgörande bemötte vad de stadgat i "Nykvarn" och på ett tydligt sätt förklarar vilken (om någon) relevans avgörandets principer fortfarande kan

---

<sup>86</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 13

<sup>87</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 207, om att "Nykvarn" uttrycker dessa principer

anses ha. Detta främst för att underlätta för domstolar och andra som vill få en korrekt och förutsägbar överblick av rättsläget.



## **4 Påståendedoktrins tillämpning och omfattning**

Jag ska i detta avsnitt redogöra för vad jag anser är gällande rätt när det kommer till påståendedoktrinen och dess tillämpning. För att göra detta så kommer jag att använda den praxis som jag redogjort för ovan och även ta hänsyn till den rättsvetenskapliga litteratur som skrivits på området. Jag kommer först att försöka avgränsa doktrinsens omfattning och se till de förutsättningar som måste föreligga för att doktrinen ska tillämpas, för att sedan se till hur doktrinen ska tillämpas när dessa förutsättningar föreligger. I min redogörelse kommer jag även lyfta de oklarheter som fortfarande finns gällande doktrinsens tillämpning och försöka att se till hur dessa oklarheter kan och bör lösas.

### **4.1 Förutsättningar för påståendedoktrinsens tillämpning**

Inledningsvis i min redogörelse om gällande rätt kring påståendedoktrinen ska jag se till de förutsättningar som HD ställt upp i sin praxis för att det ska bli aktuellt att tillämpa påståendedoktrinen.

#### **4.1.1 Det åberopade rättsfaktumet måste vara dubbelrelevant**

Påståendedoktrinen tillämpas endast på dubbelrelevanta rättsfakta. Alltså måste den åberopade omständigheten vara relevant både för behörighetsprövningen, och sakfrågan i målet, för att påståendedoktrinen ska tillämpas på den omständigheten. Doktrinen gör då att existensen av den omständigheten inte behövs styrkas.<sup>88</sup> Är ett behörighetsgrundande

---

<sup>88</sup> Heuman i JT 2016 – 17 s. 194.

rättsfaktum endast relevant för behörighetsprövningen så ska den part som åberopat faktumet i vanlig ordning styrka dess existens.<sup>89</sup>

#### **4.1.2 Giltigt skiljeavtal måste föreligga**

Ytterligare en förutsättning som måste föreligga för att påståendedoktrinen ska tillämpas är att det föreligger ett bindande skiljeavtal mellan parterna i målet. Man kan även se det som att påståendedoktrinen inte tillämpas på omständigheter som åberopas till stöd för att giltigt skiljeavtal föreligger.<sup>90</sup> HD har sagt att en part aldrig kan göras skiljebunden genom en tillämpning av påståendedoktrinen.<sup>91</sup> Om det är tvistigt huruvida ett bindande skiljeavtal föreligger mellan parterna, så är detta en fråga som i sin helhet ska prövas inom ramen för behörighetsprövningen.

HD har aldrig uttryckligen gett några skäl till varför påståendedoktrinen inte kan tillämpas på frågan om parternas skiljebundenhet. Heuman menar i en artikel att anledningen till att HD anger att påståendedoktrinen inte ska tillämpas på detta sätt är den felaktiga uppfattningen att skiljebundenhet inte kan grundas på ett dubbelrelevant rättsfaktum.<sup>92</sup> Han menar även att om man ser till de angivna funktionerna med påståendedoktrinen är det svårt att se varför inte doktrinen ska tillämpas på frågan om parternas skiljebundenhet.<sup>93</sup>

I detta avseende håller jag med Heuman. De ändamålsenliga och processekonomiska skäl som ställs upp för doktrinen tillämpande i stort anser jag är lika relevanta som argument för att doktrinen ska tillämpas även på denna fråga.<sup>94</sup> Även om man ser till avgöranden om påståendedoktrinen gällande prorogationsavtal så framgår det tydligt att det där inte gäller

---

<sup>89</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 335 och NJA 2005 s. 586.

<sup>90</sup> NJA 2008 s. 406. Se särskilt HD:s resonemang under ”Skiljenämndens behörighet” i HD:s domskäl

<sup>91</sup> NJA 2008 s. 406

<sup>92</sup> Heuman i JT 2011 – 12, s. 652 f.

<sup>93</sup> Heuman i JT 2011 – 12, s. 652

<sup>94</sup> För motivering för påståendedoktrinen se NJA 2005 s. 568

samma begränsning, utan parts påstående om att avtal föreligger är nog för att grunda domstols behörighet.<sup>95</sup>

Den skillnad som föreligger mellan civilprocessrätten och skiljemannarätten i detta avseende kan vara motiverad av det faktumet att om doktrinen tillämpas på frågan om skiljebundenhet så kan en svarandepart bli indragen i ett skiljeförfarande utan att det bevisats att det föreligger giltigt skiljeavtal. Påståendedoktrinen skulle då leda till att käromålet trots detta ändå prövades i sak. Om skiljedom sedan meddelas till svarandens nackdel, så har svarandeparten begränsade möjligheter att överpröva skiljenämndens beslut, eftersom det aldrig är giltig grund för klander att nämnden dömt materiellt felaktigt.<sup>96</sup> Dock är detta problem ett som kan anses frånskilt påståendedoktrinen. Detta handlar snarare om ett problem med skiljeförfarandet i stort; nämligen att en skiljenämnd kan döma fel.<sup>97</sup>

Oavsett hur man ser på detta problem så har parterna just gällande frågan om giltigt och tillämpligt skiljeavtal möjlighet att klandra nämndens dom genom 34 § 1p. LSF.<sup>98</sup> Just på det området som HD undantar doktrinen tillämpning har alltså parterna ett skydd mot en felaktig skiljedom som de annars saknar. Man ska även komma ihåg att parterna under förfarandets gång har möjlighet att få frågan om det föreligger giltigt och tillämpligt skiljeavtal slutligt prövad av allmän domstol.<sup>99</sup>

Likt Heuman så anser jag att de skäl som talar för påståendedoktrinen i allmänhet, även motiverar doktrinen tillämpande på frågan om skiljebundenhet.<sup>100</sup> Bedömningen om giltigt och tillämpligt skiljeavtal föreligger kan vara stor och komplicerad och därför tynga ned skiljeförfarandet redan vid behörighetsprövningen.

---

<sup>95</sup> Se t.ex. NJA 2005 s. 568

<sup>96</sup> Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 883 f.

<sup>97</sup> Lindskog har även före liknande resonemang i sitt tillägg för egen del i NJA 2008 s. 406

<sup>98</sup> Så länge som de klagat på nämndens beslut i behörighetsfrågan på så sätt att de undviker preklusion. Se 34 § 2 st. LSF

<sup>99</sup> Se 2 § LSF

<sup>100</sup> Heuman i JT 2011 – 12, s. 652

En annan viktig aspekt av ett skiljeförfarande är att skiljedomen ska vara slutlig och bindande för parterna.<sup>101</sup> Att pröva frågan om skiljebundenhet inom ramen för behörighetsprövningen gör att om ett giltigt och tillämpligt skiljeavtal faktiskt inte föreligger, så ska skiljenämnden avvisa käromålet genom skiljedom.<sup>102</sup> Denna skiljedom kan överklagas enligt 36 § LSF. Om samma fråga istället bedöms i skiljenämndens materiella prövning av käromålet så kommer nämnden att ogilla käromålet. Denna skiljedom är då inte möjlig för käranden att överpröva.<sup>103</sup> Genom påståendedoktrinen tillämpning, utan undantaget mot skiljebundenhet, blir skiljedomen slutligt mellan parterna och processekonomiska vinster kan uppnås genom att ytterligare prövning av frågan undviks.<sup>104</sup>

Förutom att det inte kan motiveras med skälen bakom påståendedoktrinen talar även ett äldre avgörande från HD mot denna begränsning av doktrinen tillämpning.<sup>105</sup> I rättsfallet NJA 1955 s. 500 begärde kändeparterna betalning av royalties i enlighet med ett avtal. De menade att den person som undertecknat avtalet egentligen handlat åt svarandens vägnar, och att svaranden därför var skyldig att betala de krävda royalties. Svaranden invände mot att han skulle vara betalningsskyldig på grunden att han inte var part till avtalet. Svaranden i fallet menade även att domstolen inte var behörig att pröva frågan om han var att se som rätt avtalspart på grund av den skiljeklausul som avtalet innehöll.

I avgörandet slog HD sedan fast att kändeparterna grundat sin talan omedelbart på avtalet. Sedan stadgade HD att det inte fanns några omständigheter i fallet som talade för att skiljeklausulen i avtalet, oavsett dess ordalydelse, skulle ges en så snäv innebörd att tvist gällande vem som på köparsidan var att anse som rätt avtalspart, inte skulle omfattas av

---

<sup>101</sup> Se till exempel Prop. 1998/99:35 s. 39 f., och Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 19

<sup>102</sup> Se 27 § LSF

<sup>103</sup> Förutsatt att det inte funnits andra fel vid handläggningen eller dyl. som skulle utgöra grund för klander

<sup>104</sup> Liknande resonemang fördes av HD i NJA 2005 s. 586 kring påståendedoktrinen i civilprocessrätten

<sup>105</sup> Se Heuman i JT 2011 – 12, s. 652 ff., och Schöldström i Minnet av Södra roslags tingsrätt, s. 181 f.

klausulen. HD prövar alltså inte frågan om avtalet undertecknats åt svarandens vägnar utan kärandens påstående att så var fallet räckte för att grunda behörighet för skiljenämnden (och samtidigt exkludera domstolens behörighet att pröva tvisten). De rättsfakta som lades fram till stöd för att svaranden var att se som rätt avtalspart var relevanta både för prövningen om skiljenämndens behörighet och även för prövningen av målet i sak, och således behövdes de ej styrkas för att grunda behörighet i enlighet med påståendedoktrinen. Som Heuman framhåller så kan man anse att rättsprincipen i detta fall måste ha behållit sitt prejudikatsvärde eftersom det inte ändrats genom ett avgörande i plenum.<sup>106</sup> Dock i praktiken så är det svårt att se att så skulle vara fallet med tanke på domstolens uttalanden om undantaget för skiljebundenhet i sina senare avgöranden.<sup>107</sup>

Av ovan framförda anser jag att tillämpandet av doktrinen även på frågan om giltigt skiljeavtal föreligger hade lett till sådan effektivisering samt sådana processekonomiska vinster som doktrinen är avsedd att uppnå.<sup>108</sup> Trots detta får det anses vara fastställt att detta undantag gäller när man ser till domstolens avgöranden på området.<sup>109</sup> Detta antagligen på grund av en aspekt som Heuman ej berör i sin artikel. Det är undantagets förhållande till artikel 6 i EKMR.<sup>110</sup>

Artikel 6 (1) i EKMR ger var och en rätt till en rättvis rättegång.<sup>111</sup> Detta inbegriper bland annat rätten till en offentlig rättegång inför opartiska domare.<sup>112</sup> Parter kan dock välja att avtala bort de rättigheter garanterade i artikeln genom ett frivilligt och otvetydigt avtal om att göra så.<sup>113</sup> Om part tvingas in i ett skiljeförfarande utan att det bevisats att den tecknat ett giltigt

---

<sup>106</sup> Heuman i JT 2011 – 12, s. 652 f.

<sup>107</sup> Se NJA 2008 s. 406 och HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>108</sup> Att påståendedoktrinen är motiverad av dessa skäl framgår bl.a. av NJA 2005 s. 586 ”Rambøll”

<sup>109</sup> Se t.ex. NJA 2008 s. 406, NJA 2012 s. 183, och HD:s beslut Ö 1096 – 16 ”Avräkningsavtalet”

<sup>110</sup> Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR)

<sup>111</sup> Se till exempel Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 157 ff., och Jacobs, White, & Ovey, *The European Convention on Human Rights*, s. 260 ff.

<sup>112</sup> Se artikel 6 (1) EKMR, första meningen

<sup>113</sup> Maunsbach, *Avtal om rätten till domstolsprövning*, s. 106 ff.

skiljeavtal, så är det inte styrkt att parten på ett korrekt sätt avtalat bort sin rätt till rättvis rättegång. Påståendedoktrinen tillämpande på denna fråga skulle därför kunna anses strida mot EKMR. Detta kan även förklara varför rättsfallet från 1955 verkar strida mot HD:s senare avgöranden, eftersom det äldre fallet avgjordes innan EKMR var en del av den svenska rättsordningen.<sup>114</sup> En mer noggrann analys av denna fråga faller dock utanför omfattningen av denna uppsats.

### **4.1.3 Det påstådda rättsförhållandet måste omfattas av skiljeavtalet**

I NJA 2008 s. 406 konstaterar HD att det rättsförhållande som part påstår ger stöd för ett framställt yrkande måste omfattas av skiljeklausulen för att påståendedoktrinen ska tillämpas; antingen genom att det är otvistigt eller genom att det fastställts i rättslig ordning. Om det är tvistigt om det påstådda rättsförhållandet täcks av skiljeavtalet ska det prövas inom ramen för behörighetsprövningen. Påståendedoktrinen kan alltså inte användas för att avgöra frågan om skiljeavtalets objektiva omfattning.<sup>115</sup>

Vidare gäller inte påståendedoktrinen för frågor om tolkning av skiljeavtalet.<sup>116</sup> På samma sätt som att blotta påståendet av att ett åberopat rättsförhållande faller inom ramen för skiljeavtalet inte är nog för att grunda behörighet så räcker det inte med att käranden påstår att ett skiljeavtal ska tolkas på ett sådant sätt att det påstådda rättsförhållandet omfattas av skiljeavtalet.<sup>117</sup>

#### **4.1.3.1 Anknytningsdoktrinen**

I diskussionen kring påståendedoktrinen begränsning gällande skiljeavtalets omfattning, ska här beröras den så kallade

---

<sup>114</sup> EKMR införlivades i svensk rätt 1995. Se lag (1994:1219) om europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna

<sup>115</sup> Heuman i JT 2016 – 17 s. 199 f.

<sup>116</sup> Heuman i JT 2016 – 17 s. 199 f.

<sup>117</sup> NJA 2008 s. 406, och Heuman i JT 2016 – 17 s. 199 f.

anknytningsdoktrinen, dess innebörd och dess relation till påståendedoktrinen.

Det råder delade meningar i doktrinen kring anknytningsdoktrinen innebörd och huruvida den innebär ett avsteg från påståendedoktrinen eller om de två doktrinerna är möjliga att tillämpa parallellt.<sup>118</sup> Dock torde HD:s senaste avgörande ”Avräkningsavtalet”, i stort ha förtydligat doktrinen exakta innebörd, vilket vi återkommer till.

Den princip som vissa menade att anknytningsfallen gav upphov till innebär att behörigheten att pröva ett anspråk ska avgöras med hänsyn till anspråkets anknytning till avtalet med skiljeklausul.<sup>119</sup> De principer som läggs fram i NJA 2007 s. 475 och NJA 2008 s. 120 är tillsynes svåra att förena med de principer som är rör påståendedoktrinen som läggs fram i NJA 2008 s. 406 och NJA 2012 s. 183.<sup>120</sup>

En förklaringsmodell som lagts fram av professor Lars Heuman innebär att de två doktrinerna är menade att tillämpas på olika frågor i olika skeden av behörighetsprövningen.<sup>121</sup> Detta har sedan bekräftats av HD i ”Avräkningsavtalet” att vara den korrekta innebörden av anknytningsdoktrinen.<sup>122</sup>

I sin behörighetsprövning ska skiljenämnden i ett första steg tillämpa påståendedoktrinen för att avgöra vilka faktiska omständigheter som ska läggas till grund för avgörandet av om behörighet föreligger.<sup>123</sup> Om skiljenämnden inte är behörig ens enligt de påståenden som käranden lägger till grund för sin talan så ska talan avvisas.<sup>124</sup>

---

<sup>118</sup> Se till exempel Schöldström i JT 2007 – 08 s. 469 ff., och Heuman i JT 2016 – 17, s. 199 ff.

<sup>119</sup> Se NJA 2007 s. 475, NJA 2008 s. 120, och Schöldström i JT 2007 – 08 s. 469 ff.

<sup>120</sup> Madsen i SvJT 2013 s. 742 f.

<sup>121</sup> Se Heuman i JT 2009 – 10 s. 335, och Heuman i JT 2016 – 17 s. 194

<sup>122</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>123</sup> Heuman i JT 2009 – 10, s. 335

<sup>124</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 337

När skiljenämnden har avgjort vilka rättsfakta som ska ligga till grund för behörighetsbedömningen ska nämnden i ett andra steg istället avgöra en rättslig fråga; nämligen om den aktuella tvisten omfattas av parternas skiljeavtal.<sup>125</sup> Tåkt- och Hamnfallet ger ledning för att en domstol eller skiljenämnd ska avgöra denna fråga på ett sådant sätt att en skiljenämnd inte bara är behörig att pröva frågor som direkt omfattas av skiljeavtalet, utan även frågor med direkt anknytning till detta.<sup>126</sup>

Heuman menar att anknytningsdoktrinen utgör en så kallad utfyllande dispositiv rättsregel.<sup>127</sup> Vid tillämpningen av en sådan utfyllande rättsregel går man utöver omständigheterna i det specifika fallet och ser istället till hur tvister av detta slag vanligtvis avgörs.<sup>128</sup> Jag anser att domskälen i ”Tåktfallet” talar för Heumans analys. I målet tycks HD inte beakta parternas inställningar till den utökade omfattning som domstolen gav skiljeavtalet i målet. Domstolen stadgade istället att skiljeavtalet var att ”läsas” på ett sätt som omfattade även det rättsförhållandet som hade anknytning till avtalet.<sup>129</sup> Här verkar det alltså som att domstolen inte alls resonerar kring om det var parternas vilja vid avtalsslutet att skiljeavtalet skulle få denna utökade omfattning. Därför anser jag att det är logiskt rimligt som Heuman skriver att anknytningsdoktrinen torde vara en sådan dispositiv rättsregel som är frånskild den gemensamma partsviljan.

Det Heuman skriver kan sammanfattas som att HD inte ser till omständigheterna i fallet, utan istället menar domstolen att det i svensk rätt finns en oskriven rättsregel vars innebörd torde vara att skiljeklausuler av standardtypen inte bara omfattar sådana tvister som direkt omfattas av avtalet, utan även sådana tvister som har direkt anknytning till detta. När man ställer upp det som HD sagt i anknytningsavgörandena på detta sätt så tycker i alla fall jag att det låter förhållandevis märkligt och det är svårt att komma på goda skäl till varför doktrinen alls tillämpats. Eftersom HD inte

---

<sup>125</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 337 f.

<sup>126</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 337 f.

<sup>127</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 337

<sup>128</sup> Adlercreutz, *Avtalsrätt II*, s. 16

<sup>129</sup> NJA 2007 s. 475. Se särskilt tredje stycket i HD:s domskäl.



gav någon motivering till doktrinen existensberättigande i varken ”Täktfallet” eller ”Hamnfallet” så kan man endast spekulera kring HD:s intentioner med denna rättsliga modell.

Oavsett skälen bakom doktrinen skapande, anser jag att den ger upphov till ett antal rättstillämpningsproblem. I första hand anser jag att ett krav på ”direkt anknytning” är svårtillämpat, och kan leda till gränsdragningsproblem eftersom det inte kan sägas på något definitivt sätt när ett rättsförhållande direkt anknyter till ett annat, eller när det endast gör så indirekt.<sup>130</sup> Anknytningsdoktrinen torde även leda till osäkerhet och oförutsägbarhet för parter i ett skiljeavtal på så sätt att skiljeavtalet genom doktrinen tillämpning kan leda till att avtalet omfattar tvister som parterna inte avsett.

Ytterligare en oklarhet gällande doktrinen innebörd var att domstolen i ”Täktfallet” tycks lägga vikt vid att doktrinen där ledde till en sammanhållen process i ett forum.<sup>131</sup> Men i HD:s nästa avgörande ”Hamnfallet” så var det motsatta sant, men doktrinen tillämpades ändå. Alltså är doktrinen även svårtillämpad i detta avseende, då det är oklart om processekonomiska vinster är en förutsättning för doktrinen tillämpande. Utifrån ”Hamnfallet” verkar det som att så inte är fallet, och detta torde i så fall innebära att det avgörandet utgör en utökning av doktrinen tillämpningsområde.

En sista kritik som kan föras mot anknytningsdoktrinen är att den står i strid med 1 § LSF.<sup>132</sup> Bestämmelsen i 1 § LSF stadgar att om ett skiljeavtal ska få avse framtida tvister måste det rättsförhållandet som tvisten innefattas i vara tydligt identifierat i avtalet.<sup>133</sup> Man kan då ställa sig frågande om de tvister som domstolen i NJA 2007 s. 475 och NJA 2008 s. 120 ansågs vara

---

<sup>130</sup> Detta säger även Heuman i JT 2009 – 10, s. 360. Även intressant att tillägga att HD i ”Hamnfallet” talar om att anknytningen ska vara ”stark”. Även detta uttryck torde dock leda till samma problem som ett krav på ”direkt” anknytning.

<sup>131</sup> Heuman i JT 2009 – 10 s. 352 f.

<sup>132</sup> Detta framhåller även HD i ”Avräkningsavtalet”. Se särskilt punkt 13 i HD:s beslut

<sup>133</sup> Hassler & Cars, *Skiljeförfarande*, s. 37 f.

förbehållna prövning av skiljenämnd, var tydligt identifierade i parternas skiljeavtal i målen (som vi ska komma ihåg var av standardutformning). Domstolen tycks då ha ställt upp en rättsregel som innebär att en domstol kan avgöra att ett skiljeavtal omfattar sådana tvister som parterna inte på förhand hade kunnat avtala om att skiljeavtalet ska omfatta. Detta måste ses som en märklig ordning.<sup>134</sup>

Jag anser att det tydligt framgår att anknytningsdoktrinen ger upphov till icke önskvärda konsekvenser, och att det är svårt att föra fram argument för varför doktrinen alls ska vara en del av vår rättsordning. Även HD tycks anse att så är fallet och har efter avgörandena i ”Täktfallet” och ”Hamnfallet” begränsat doktrinens relevans.

I avgörandet ”Tupperware” och senare i ”Avräkningsavtalet” så begränsar HD anknytningsdoktrinen. I målen säger HD att det faktum att det finns en anknytning mellan ett rättsförhållande och ett annat av skiljeavtal omfattat rättsförhållande kan endast i särskilda fall och under mycket speciella förhållanden föranleda att skiljeavtalet anses omfatta det anknytande rättsförhållandet. Detta måste ses som en betydande begränsning. Efter dessa uttalanden kan man ställa sig frågande till om anknytningsdoktrinen fortfarande har någon som helst relevans vid prövningen av skiljenämnds behörighet. Det ska bli intressant att se om vi sett det sista av anknytningsdoktrinen eller om HD kommer att välja att tillämpa den även i framtiden.

#### **4.1.3.2 NJA 2008 s. 120 ”Hamnfallet” och dess relation till anknytningsdoktrinen**

Något som komplicerar innebörden av anknytningsdoktrinen är det faktum att de två rättsfallen på området, NJA 2007 s. 475 och NJA 2008 s. 120, skiljer sig åt på ett sådant sätt att det är svårt att fastställa de omständigheter som måste föreligga för att tillämpa doktrinen. Jag anser dock att det är

---

<sup>134</sup> Som Lindskog säger om fallet så är det närmast att ses som rättsförstörande. Se Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*, s. 253

möjligt att HD i ”Hamnfallet” inte tillämpar anknytningsdoktrinen, utan avgör målet på andra rättsliga principer. Detta skulle innebära att större fokus kan läggas vid ”Täktfallet” när doktrinen innebär ska diskuteras och utredas.

Det finns ett antal omständigheter som jag anser talar för att ”Hamnfallet” inte är ett anknytningsdoktrinsfall. Domskälen i ”Hamnfallet” hänvisar inte till ”Täktfallet” utan hänvisar istället endast till avgörandet i ”Nykvarn”. Även fallet ”Tupperware” där HD begränsar anknytningsdoktrinen, hänvisar domstolen endast till ”Täktfallet” som ett fall där omständigheterna var så speciella att de rättfärdigade doktrinen tillämpande. I ”Avräkningsavtalet” så hänvisar HD förvisso till ”Hamnfallet” men då inte i samband med sitt resonemang om anknytningsdoktrinen, utan istället när de talar om innebörden av kändens rättsliga kvalificering av sin talan. Eftersom det endast finns två rättsfall där anknytningsdoktrinen kommer till uttryck så känns det konstigt att det endast är ett av dessa som HD regelbundet hänvisar till när domstolen berör doktrinen. Särskilt konstigt är det såklart i ”Hamnfallet” att HD inte hänvisar till det enda prejudikat som finns gällande den doktrin som domstolen sägs tillämpa.

I ”Hamnfallet” säger HD förvisso att ”Till den del den yrkade nedsättningen avser avgifter som reglerats i investeringsavtalet har yrkandet *så stark anknytning* till avtalet att talan i den delen måste anses vara omfattad av skiljeklausulen” (min kursivering), vilket tycks tyda på ett sådant anknytningsresonemang som fördes i ”Täktfallet”. Efter ett kort utlägg i domskälen i ”Hamnfallet” om att även två andra grunder omfattas av skiljeavtalet, så skriver HD följande: ”Att BornholmsTrafikken har utformat sin talan så att investeringsavtalet inte åberopas som grund medför inte att BornholmsTrafikken mot Hammens bestridande kan komma ifrån sitt åtagande om skiljeförfarande, när det gäller en tvist som rör de avgifter som regleras i investeringsavtalet.”. Som jag redogjorde för i mitt utlägg om fallet så anser jag att detta kan ses som ett sådant genomlysningssonemang som HD för även i ”Avräkningsavtalet”. När man läser domskälen så tycks

detta uttalande endast röra den grund i målet som avsåg den kommunala självkostnadsprincipen. Dock anser jag att det inte är osannolikt att uttalandet var ämnat att vara mer svepande och avse alla de grunder som omfattades av skiljeklausulen.

När domstolen skriver att det första yrkandet har en så stark anknytning till skiljeavtalet att talan omfattas av detsamma, så kan det vara så att domstolen inte menar detta som ett uttryck för anknytningsdoktrinen, utan istället menar att de rättsfakta som läggs fram för yrkandet, i stort motsvarar de som hade laggs fram om yrkandet var kontraktsrättsligt. När domstolen sedan säger att käranden i målet inte kan undgå skiljeförfarande genom att rubricera talan som utomobligatorisk (när de rättsfakta som åberopas är desamma) så avser domstolen även det första yrkandet.<sup>135</sup> Alltså kan domstolens avgörande i denna del helt avse ett sådant genomlysningssresonemang, där domstolen ser till de rättsfakta som käranden åberopar som stöd för sin utomobligatoriska talan och ser om de motsvarar de som hade åberopas i ett kontraktuellt anspråk. Detta skulle förklara varför domskälen i ”Hamnfallet” inte hänvisar till ”Täktfallet”, samt varför senare meddelade avgöranden inte hänvisar till det när de diskuterar anknytningsdoktrinen. Det skulle även förklara det faktum att domstolen i ”Hamnfallet” ser till att yrkandet ”starkt” anknyter till avtalet, medan i ”Täktfallet” så talar domstolen om att grunden anknyter ”direkt” till skiljeavtalet.

Om så är fallet så talar det möjligen för att mer vikt kan läggas vid den processekonomiska aspekten av en sammanhållen prövning. Denna aspekt verkar ha varit relevant vid avgörandet av ”Täktfallet”, men inte i ”Hamnfallet”. Doktrinens tillämpning hade kunnat inriktas på fall där forumuppdelning annars hade varit för handen. Doktrinens innebörd hade kunnat anses vara att i fall då en prövning avser flera rättsförhållanden, och det är fastställt att ett eller flera rättsförhållanden omfattas av skiljeklausul och är förbehållna prövning av skiljenämnd, så kan även sådana

---

<sup>135</sup> För detta genomlysningssresonemang se HD:s beslut Ö 1096 – 16. Särskilt punkt 15 – 17

rättsförhållanden som direkt anknyter till de som omfattas av skiljeavtalet prövas av skiljenämnd. På detta sätt så får doktrinen en väldigt smal tillämpning, men i alla fall tydligare än vad som gäller i nuläget. Dock kvarstår problematiken med att det inte verkar finnas något rättsligt stöd för att på annan grund än att giltigt skiljeavtal föreligger förmå parter in i skiljeförfarande.<sup>136</sup>

#### **4.1.4 Det påstådda rättsfaktumet får inte vara uppenbart ogrundat**

När Welamson skrev sin artikel i SvJT 1964, där påståendedoktrinen sägs ha sitt ursprung, så skriver Welamson att han anser att åberopandet av ett skiljeavtal i en domstolsprocess ska vara tillräckligt för att exkludera allmän domstols behörighet om ”domstolen funne åberopandet av avtalet ha åtminstone någon grad av fog, medan domstol skulle vara behörig om hänvisningen till kontraktet vore uppenbart ogrundad”.<sup>137</sup> Även i avgörandet ”Nykvarn” så skriver HD att skiljeklausulen i målet inte kan fränkännas betydelse eftersom svarandens åberopande av avtalet inte till någon del anses uppenbart obefogad.<sup>138</sup> Alltså är det utifrån detta tydligt att en begränsning i doktrinen tillämpning gällande uppenbart ogrundade påståenden i alla fall var gällande när avgörandet i ”Nykvarn” meddelades. Dock är detta något som inte framkommer i HD:s senaste avgöranden på området, och det är därför relevant att försöka se till denna begränsning och om det fortfarande är något som måste beaktas när påståendedoktrinen tillämpas.

Från det ovan redovisade avgörandet NJA 2005 s. 586 ”Rambøll” så är det tydligt att HD vid avgörandet av det målet ansåg att detta undantag för uppenbart ogrundade påståenden var gällande inom civilprocessrätten.<sup>139</sup> Dock har domstolen i de senaste avgörandena gällande påståendedoktrinen

---

<sup>136</sup> Madsen i SvJT 2013

<sup>137</sup> Welamson i SvJT 1964 s. 276. Citatet hämtat från s. 278 - 279

<sup>138</sup> NJA 1982 s. 738. Se särskilt sidan 741

<sup>139</sup> NJA 2005 s. 586, se särskilt andra stycket på s. 593 i HD:s domskäl

och skiljemannarätten ej uttalat sig om detta undantag.<sup>140</sup> Det enda uttalandet som finns gällande undantaget från HD:s sida, är att justitierådet Stefan Lindskog tar upp det i ett tillägg för egen del i avgörandet NJA 2008 s. 406. Lindskog lämnar det dock öppet huruvida undantaget är att anse som gällande.<sup>141</sup>

Det verkar enligt mig vara oklart i vilken utsträckning detta undantag kan anses fortfarande vara gällande eftersom domstolen inte berör frågan i något av deras mer nyligen meddelade avgöranden. Rättsfall får inte utan anledning tolkas motsatsvis, så HD:s tystnade på området kan inte utan vidare ses som att undantaget inte är gällande.<sup>142</sup> Undantaget har även ansetts gällande i alla fall i tre hovrättsavgöranden.<sup>143</sup> Även den rättsvetenskapliga doktrin som finns skriven på området verkar acceptera undantaget som en del av påståendedoktrinen.<sup>144</sup> Dock är mycket av doktrinen som finns författad innan HD:s avgöranden i ”Petrobart”, ”Concorp” och ”Avräkningsavtalet”. Klarhet i frågan får troligtvis avvakta ytterligare HD avgöranden på ämnet. Fram till dess anser jag att ”Nykvarn” får ses som alltjämt gällande.

---

<sup>140</sup> Se särskilt domstolens avgöranden i NJA 2008 s. 406, NJA 2012 s. 183 och HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>141</sup> Lindskog skriver att ”Det har sagts att undantag från påståendedoktrinen skulle kunna vara påkallat när skiljekärandens talan är uppenbart ogrundad. (...) Vad som här bör gälla är dock inte alldeles givet.” Om detta se de tre sista styckena i Lindskogs tillägg för egen del i NJA 2008 s. 406

<sup>142</sup> Welamson i SvJT 1982 s. 156 f.

<sup>143</sup> Hovrätten över Skåne och Blekinges dom, T 2520 – 08, Svea Hovrätts dom, T 8399 – 11, och Svea Hovrätts dom, T 9128 – 14

<sup>144</sup> Se till exempel Schöldström i JT 2008 – 09, s. 142, Heuman i JT 2009 – 10, s. 340, Lindell, *Civilprocessen*, s. 622

## 4.2 Påståendedoktrinsens tillämpning

Utifrån det ovan framförda så anser jag att man kan säga att detta är påståendedoktrinsens innebörd:

Vid prövningen av skiljenämnds behörighet ska existensen av kändens åberopade dubbelrelevanta rättsfakta godtas. Detta gäller dock inte de dubbelrelevanta rättsfakta som relaterar till frågan om giltigt eller tillämpligt skiljeavtal föreligger. Dessa frågor ska prövas i sin helhet vid behörighetsprövningen och existensen av dessa rättsfakta ska därför styrkas.

Från domstolens uttalande i sina senare avgöranden på området, samt även i mycket av den litteratur som skrivits, så framställs det som fastställt att det endast är de rättsfakta som känden åberopar vid behörighetsprövningen vars existens inte behövs bevisas så länge som de är relevanta både för behörighetsfrågan och sakfrågan i målet.<sup>145</sup> Vid behörighetsprövningen så lägger både känden och svaranden fram rättsfakta som stöd för och emot skiljenämndens behörighet, men utifrån detta så är det endast de rättsfakta som känden lägger fram som doktrinen ska tillämpas på. Jag ska i avsnittet nedan utreda varför inte påståendedoktrinen tillämpas även i förhållande till svarandens dubbelrelevanta rättsfakta.

### 4.2.1 Särskilt om påståendedoktrinen och svarandens dubbelrelevanta rättsfakta

Även en svarandepart torde kunna lägga fram rättsfakta till stöd för eller emot nämndens behörighet som är dubbelrelevanta. Torde inte de skäl som motiverar påståendedoktrinsens tillämpning på kändens rättsfakta även vara skäl för att tillämpa den på svarandens? Det är en princip i skiljemannarätten att parterna ska behandlas lika, vilket även torde tala för

---

<sup>145</sup> Se t.ex. Madsen i SvJT 2013 s. 744, Schöldström i Minnet av Södra roslags tingsrätt, s. 172 och SOU 2015:37 s. 163 ff.

att påståendedoktrinen ska tillämpas på motsvarande sätt även gällande svarandens åberopanden.<sup>146</sup>

I en artikel i Juridisk Tidskrift från 2016 så argumenterar Lars Heuman för att även svarandens dubbelrelevanta rättsfakta torde omfattas av doktrinen.<sup>147</sup> Artikeln kom dock innan avgörandet i ”Avräkningsavtalet” och därför är det möjligt att det fallet förändrar de slutsatser som Heuman drar i sin artikel. Jag anser dock att artikeln fortfarande är värd att belysa eftersom den på ett bra sätt redogör för varför det är rimligt att doktrinen tillämpas även på svarandens dubbelrelevanta rättsfakta.

Heuman medger i artikeln att HD i sina senaste avgöranden har sagt att kärnan av påståendedoktrinen gäller de rättsfakta som käranden åberopar.<sup>148</sup> Dock menar han att HD inte i något av sina fall har uttalat sig om att svarandens dubbelrelevanta rättsfakta ej ska omfattas, och att man inte nödvändigtvis kan tolka HD:s avgöranden motsatsvis.<sup>149</sup>

HD har i ett avgörande motiverat påståendedoktrinen med att ändamålsskäl och processekonomiska skäl talar för att domstolen inte ska behöva ge sig in i en prövning av sakfrågan i målet för att avgöra sin egen behörighet.<sup>150</sup> Domstolen framhåller i samma avgörande även det faktum att ett beslut i behörighetsfrågan i regel är överklagbart. Att inte förenkla frågan om behörighet genom påståendedoktrinen skulle därför kunna leda till överklaganden av frågan som komplicerar och fördröjer tvistelösningen.<sup>151</sup> Heuman skriver att strävandet att undvika denna dubbelprövning av sakfrågan torde tala för att även svarandens motfaktum och rättsinvändningar omfattas av doktrinen om de är dubbelrelevanta.<sup>152</sup>

---

<sup>146</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 196 f., samt Heuman, *Skiljemannarätt*, s. 277 f.

<sup>147</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 194

<sup>148</sup> Detta uttalar HD bl.a. i NJA 2008 s. 406, och i HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>149</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 195

<sup>150</sup> NJA 2005 s. 586

<sup>151</sup> NJA 2005 s. 586 och Heuman i JT 2016 – 17, s. 196

<sup>152</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 196. Om svaranden endast förnekar något i processen är det uppenbarligen så att det inte kan omfattas av doktrinen då det inte innebär åberopandet av något rättsfaktum



Heuman skriver vidare i sin artikel om NJA 1982 s. 738 ("Nykvarn") och NJA 2012 s. 183 ("Concorp") som två avgöranden som kan tolkas som att svarandens åberopanden kan omfattas av påståendedoktrinen. Målet "Nykvarn" är enligt Heuman ett tydligt exempel på när svarandens påstådda motfaktum i målet blev behörighetsgrundande.<sup>153</sup> Han framhåller sedan att det faktum att svarandens påstående om att skiljeavtalet förelåg i "Concorp" inte ledde till samma utgång som i "Nykvarn" kan ha berott på det faktum att svaranden i "Concorp" inte framfört sin invändning på ett sådant sätt att det var tydligt att de åberopade avtalet som ett motfaktum.<sup>154</sup> Denna tolkning menar Heuman stöds av det faktum att rättsfallets rubrik är "när en svarande invänder att kändens talan omfattas av ett skiljeavtal". Från rubriken verkar det alltså som att svaranden inte gjort egna åberopanden gällande behörighetsfrågan, utan endast förnekat kändens påstådda grund för behörighet. Ett förnekande kan aldrig omfattas av påståendedoktrinen eftersom det inte innebär ett åberopande av ett eget rättsfaktum. Om man läser rättsfallet på detta sätt så anser Heuman att "Concorp" inte motsäger uppfattningen att svarandens åberopade motfaktum kan grunda behörighet för skiljenämnd.<sup>155</sup> Utifrån detta kan man anse att "Nykvarn" torde ha behållit sitt prejudikatsvärde, och att de principer som HD uttrycker däri skulle fortfarande anses gällande.<sup>156</sup>

#### **4.2.2 "Avräkningsavtalet" och svarandens dubbelrelevanta rättsfakta**

I "Avräkningsavtalet" verkar HD utestänga den möjligheten att även svarandens dubbelrelevanta rättsfakta kan omfattas av påståendedoktrinen. Däri konstaterar HD att kärnan av påståendedoktrinen är att kändens inte behöver styrka existensen av de rättsfakta som kändens åberopar som stöd

---

<sup>153</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 205. Även jag anser att så är fallet. Se mitt resonemang om detta under avsnitt 3.3.1

<sup>154</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 207

<sup>155</sup> Heuman i JT 2016 – 17, s. 208

<sup>156</sup> Heuman i JT 2009 – 10, s. 358

för behörighet i de fall de åberopade rättsfaktumen är dubbelrelevanta.<sup>157</sup> Vid sin prövning av om skiljeavtal utgör processhinder ska domstolen sedan avgöra om dessa rättsfakta är att hänföra till ett rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet i fråga. HD skriver sedan att det är *endast* i de fall då de rättsfakta som kändanden åberopar är att hänföra till ett rättsförhållande som skiljeavtalet avser, som käromålet får avvisas med hänvisning till skiljeavtalet.<sup>158</sup> Alltså är det utan betydelse om svaranden kommer med en invändning som grundas på ett rättsförhållande som täcks av skiljeavtalet. Här framstår det alltså som att HD fastställer att det endast är kändandens åberopade rättsfakta som har betydelse för prövningen av skiljenämnds behörighet, och att svarandens invändningar i behörighetsfrågan är utan relevans.

Dock är det oklart hur HD förenar detta uttalande med sitt avgörande i ”Nykvarn”. Som tidigare nämnts i avsnittet ovan talar mycket för att fallet kan anses vara ett exempel på ett avgörande där även svarandens dubbelrelevanta rättsfakta grundande behörighet genom tillämpandet av påståendedoktrinen. Domstolen säger otvetydigt i ”Avräkningsavtalet” att käromålet *endast* får avvisas med hänvisning till skiljeavtalet, om de av kändanden åberopade rättsfaktumen inte innefattas av ett rättsförhållande som omfattas av skiljeklausulen. Men i ”Nykvarn” så verkar det motsatta vara sant. Domstolen förelägger i det avgörandet kändanden att påkalla skiljeförfarande med risk för att käromålet annars *avvisas*. I det fallet så var det klart att kändandens påstådda rättsfakta inte föll inom ett rättsförhållande som skiljeavtalet i tvisten omfattade (domstolen sa till och med i målet att kändanden inte till någon del stödde sin talan på avtalet med skiljeklausul). Enligt HD:s egna ord får avvisande av käromålet genom hänvisning till skiljeavtalet då inte ske. Här anser jag att domstolen på ett tydligt sätt avviker från de principer som kom till uttryck i ”Nykvarn”. En förändring

---

<sup>157</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 10 – 11

<sup>158</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 11

av en tidigare meddelad rättsprincip på detta sätt, torde förutsätta ett avgörande i plenum.<sup>159</sup>

---

<sup>159</sup> Se 3 kap. 6 § rättegångsbalken och Heuman i JT 2009 – 10, s. 358

## 5 Avslutande analys och summering

I denna uppsats sista avsnitt kommer jag först analysera och redogöra för vad jag har valt att kalla ”genomlysning doktrinen”. Detta utifrån de principer och riktlinjer som HD ställt upp i ”Avräkningsavtalet”. Efter detta ska jag avsluta med att summera rättsläget kring behörighetsprövningen och påståend doktrinen.

### 5.1 ”Avräkningsavtalet” och HD:s genomlysning doktrin

I ”Avräkningsavtalet” diskuterar HD en återkommande fråga angående skiljeavtals omfattning och skiljenämnds behörighet. Denna fråga berör på vilket sätt en utomobligatorisk talan ska hanteras i förhållande till skiljeavtal. Problematiken rör de fall där ett avtalsbrott kan grunda skadestånd även på utomobligatorisk grund, till exempel genom den allmänna culpregeln eller på grund av att avtalsbrottet anses brottsligt. Hur ska en sådan talan som baseras på en utomobligatorisk regel, men samtidigt grundar sig på ett avtalsbrott, bedömas i förhållande till en skiljeklausul i det avtalet? Denna fråga har aktualiserats i flertalet av domstolens avgöranden och det var därför bra av HD att i ”Avräkningsavtalet” redogöra för frågan på ett utförligt sätt.<sup>160</sup>

Som lösning på problematiken med utomobligatoriska talan och skiljeavtal så ger HD i ”Avräkningsavtalet” uttryck för vad jag kommer kalla genomlysning doktrinen.<sup>161</sup> Doktrinen innebär att omfattningen av en skiljeklausul under vissa förutsättningar kan utsträckas till att omfatta även

---

<sup>160</sup> Problematiken med utomobligatoriska talan och skiljeavtal återfinns i bl.a. NJA 1982 s. 738, NJA 2007 s. 475, NJA 2012 s. 183 och HD:s beslut Ö 1096 – 16

<sup>161</sup> För att vara tydligt är det endast jag som kallar det för genomlysning doktrinen, medan HD benämner det genomlysning resonemang. Jag kallar det doktrin främst för att underlätta läsandet. Detta utan att gå in på en diskussion kring vad som krävs för att ett rättsligt resonemang ska kunna kallas doktrin

en utomobligatorisk talan som inte direkt omfattas av skiljeavtalet.<sup>162</sup> Genomlysning doktrinen liknar på detta sätt anknytningsdoktrinen. HD skriver i avgörandet att de skäl som talar för en begränsad tillämpning av anknytningsdoktrinen även talar för att genomlysning doktrinen endast får tillämpas i klara fall.<sup>163</sup>

Som huvudregel gäller att när skadeståndsansvar aktualiseras på andra rättsliga regler än sådana som är hänförliga till ett kontraktuellt förhållande så rör det sig om ett rättsförhållande som faller utanför avtalet, och därmed även utanför omfattningen av avtalets skiljeklausul.<sup>164</sup> Tillämpningen av genomlysning doktrinen kan dock i vissa fall leda till att en talan baserad på utomobligatoriska regler ändå ska prövas av skiljenämnd.

I ”Avräkningsavtalet” ställer HD upp ett antal omständigheter som är av vikt för bedömningen av om skiljeavtalets omfattning kan utsträckas på detta sätt. En omständighet av betydelse är om det är just åsidosättandet av kontraktet som föranleder skadeståndsskyldigheten.<sup>165</sup> Om handlandet utan kontraktets existens ej hade kunnat grunda skadestånd genom culpaansvar eller straffansvar, så talar det för att den utomobligatoriska talan är en sådan som kan omfattas av skiljeavtalet.

I avgörandet lägger HD även viss vikt vid om syftet med den utomobligatoriska talan är att få till samma följd som en talan grundad på kontraktet hade velat åstadkomma.<sup>166</sup> Detta till exempel om syftet med den utomobligatoriska talan är att uppnå en fullgörelse av kontraktet.

För att skiljeavtalets omfattning i någon av dessa fall ska kunna utsträckas krävs dock att de rättsfakta som käranden åberopar till stöd för sin utomobligatoriska talan i allt väsentligt motsvarar de rättsfakta som skulle

---

<sup>162</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 23

<sup>163</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 17

<sup>164</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 15 – 17

<sup>165</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 16

<sup>166</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 20

grunda ansvar på kontraktuell grund.<sup>167</sup> HD uttrycker det som om ”talan har samma rättsliga innebörd och om den förutsätter en prövning av väsentligen samma omständigheter”.<sup>168</sup> Det torde vara denna aspekt som är av avgörande vikt för bedömningen kring genomlysningdoktrinen.<sup>169</sup>

Alltså om de rättsfakta som käranden åberopar som grund för sitt utomobligatoriska skadeståndsanspråk i en betydande utsträckning motsvarar de som hade åberopats för ansvar på kontraktuell grund, och skadeståndsanspråket är beroende av kontraktets existens, så torde även kärandens utomobligatoriska talan vara förbehållen prövning av skiljenämnd.

## **5.2 Summering av rättsläget kring behörighetsprövningen och påståendedoktrinen**

Jag ska här sammanställa vad jag kommit fram till ovan angående vad som kan sägas vara gällande rätt rörande prövningen av skiljenämnds behörighet, påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen.<sup>170</sup> Jag redogör för min sammanställning på ett sådant sätt att man förhoppningsvis kan följa de steg som jag lägger fram, för att på ett korrekt sätt bedöma de frågor som jag berört i detta arbete.

Prövningen av skiljenämnds behörighet, med fokus på påståendedoktrinen, ska alltså gå till på följande sätt:

När frågan om skiljenämnds behörighet aktualiseras, oavsett om det är i skiljenämnd eller i allmän domstol, ska påståendedoktrinen tillämpas i

---

<sup>167</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 16

<sup>168</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 20

<sup>169</sup> HD:s beslut Ö 1096 – 16, p. 16 och p. 20

<sup>170</sup> Jag kommer i detta avsnitt inte att hänvisa till de källor som ligger till grund för de resonemang jag lägger fram. Källorna hittas istället under respektive avsnitt ovan

förhållande till de dubbelrelevanta rättsfakta som käranden åberopar till stöd för eller emot skiljenämndens behörighet.<sup>171</sup> Påståendedoktrinen tillämpning innebär att skiljenämnden eller domstolen ska godta existensen av de dubbelrelevanta rättsfakta som käranden åberopar. Om käranden åberopar rättsfakta som endast är relevanta för behörighetsfrågan ska käranden styrka att dessa föreligger. Påståendedoktrinen tillämpas ej på frågan om giltigt skiljeavtal föreligger. Existensen av de rättsfakta som läggs fram gällande denna fråga måste alltså styrkas av käranden, även i de fall de är dubbelrelevanta.

Efter att på ovan angivna sätt ha konstaterat vilka rättsfakta som ska ligga till grund för behörighetsprövningen ska den prövande instansen avgöra om dessa är hänförliga till ett rättsförhållande som omfattas av skiljeavtalet i målet. Detta innebär att domstolen eller skiljenämnden har att tolka skiljeavtalet för att bedöma vilka rättsförhållanden som avtalet omfattar. Som huvudregel gäller att endast de rättsförhållanden som direkt omfattas av skiljeavtalet är förbehållna prövning av skiljenämnd.

Om skiljenämnden eller domstolen anser att skiljeavtalet inte direkt omfattar det rättsförhållande som käranden grundar sin talan på, så finns det två fall där skiljeavtalets omfattning kan utsträckas och bli tillämpligt även på närliggande rättsförhållanden.

Ett sätt att utvidga ett skiljeavtals omfattning är genom tillämpandet av anknytningsdoktrinen. Doktrinen tillämpas på de fall där det finns en direkt anknytning mellan det rättsförhållande som käranden grundar sin talan på och ett rättsförhållande som skiljeavtalet omfattar. Skiljeavtalets omfattning kan då i vissa fall utsträckas till att omfatta även det anknytande rättsförhållandet. Doktrinen tillämpas dock endast i särskilda fall och under mycket speciella omständigheter. Vid bedömningen av om sådana speciella

---

<sup>171</sup> För att förtydliga så kan man se det som att käranden i allmän domstol åberopar rättsfakta till grund för domstolens behörighet, snarare än emot skiljenämndens. Men eftersom fokus i min uppsats är på skiljenämndens behörighet så formulerar jag det som argument för eller emot skiljenämndens behörighet

omständigheter föreligger, torde det läggas vikt vid om en tillämpning av anknytningsdoktrinen i det enskilda fallet leder till processekonomiska vinster genom en sammanhållen prövning av tvisten.<sup>172</sup> Detta till exempel om det redan är rättskraftigt avgjort att en eller flera av kändens grunder ska prövas av skiljenämnd.

Om kändens talan är utomobligatorisk så gäller som huvudregel att den inte omfattas av parternas skiljeavtal. I vissa fall kan dock skiljeavtalet utsträckas till att omfatta även denna talan. Detta genom en tillämpning av vad jag kallar genomlysningdoktrinen. Genomlysningdoktrinen tillämpas på sådana utomobligatoriska talan som har samma rättsliga innebörd och som förutsätter en prövning av väsentligen samma omständigheter som en talan grundad på avtalet hade gjort.<sup>173</sup> Domstolen eller skiljenämnden har alltså att bedöma i vilken mån de rättsfakta som åberopats till stöd för den utomobligatoriska talan motsvarar de som hade åberopats om talan var kontraktuell. Om så är fallet så är det möjligt att utöka skiljeavtalets omfattning till att omfatta även den utomobligatoriska talan. En tillämpning av genomlysningdoktrinen ska dock endast ske i klara fall.

---

<sup>172</sup> Detta torde gälla i den mån min analys av NJA 2008 s. 120 i avsnitt 4.1.3.2 är korrekt

<sup>173</sup> För en mer noggrann analys av genomlysningdoktrinen och bedömningen kring den se avsnitt 5.1 ovan



# Käll- och litteraturförteckning

## Offentligt tryck

### Internationella konventioner

1968 års Brysselkonvention om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område

Europeiska konventionen om skydd av de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna

### Propositioner

Prop. 1998/99:35 – *Ny lag om skiljeförfarande*

### Statens offentliga utredningar

SOU 1994:81 – *Ny lag om skiljeförfarande*

SOU 2015:37 – *Översyn av lagen om skiljeförfarande*

### Svensk författningssamling

Lag (1999:116) om skiljeförfarande

Rättegångsbalk (1942:740)

## Litteratur

**Adlercreutz, Axel** (1996). *Avtalsrätt 2*, 4., (rev.) uppl. Lund: Juridiska fören. (cit: Adlercreutz, *Avtalrätt II*)

**Danelius, Hans** (2012). *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 4., (uppdaterade) uppl. Stockholm: Nordstedts juridik (cit: Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*)

**Hassler, Åke** (1989). *Skiljeförfarande*. 2. uppl. Reviderad av Cars, Thorsten. Stockholm: Nordstedt (cit: Hassler & Cars, *Skiljeförfarande*)

**Heuman, Lars** (1999). *Skiljemannarätt*. 1. uppl. Stockholm: Nordstedts juridik (cit: Heuman, *Skiljemannarätt*)

**Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.)** (2013). *Juridisk metodlära*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur (cit: Korling & Zamboni, *Juridisk metodlära*)

**Lindell, Bengt** (2003). *Civilprocessen*. 2., (rev.) uppl. Uppsala: Iustus (cit: Lindell, *Civilprocessen*)

**Lindskog, Stefan** (2012). *Skiljeförfarande: en kommentar*. 2., (rev.) uppl. Stockholm: Nordstedts juridik (cit: Lindskog, *Skiljeförfarande: en kommentar*)

**Madsen, Finn** (2009). *Skiljeförfarande i Sverige: en kommentar till lagen (1999:116) om skiljeförfarande och till reglerna för Stockholms handelskammars skiljedomsinstitut*. 2. uppl. Stockholm: Jure (cit: Madsen, *Skiljeförfarande i Sverige*)

**Madsen, Finn** (2016). *Commercial arbitration in Sweden: a commentary on the Arbitration Act (1999:116) and the rules of the Arbitration institute of the Stockholm Chamber of Commerce*. 4., (rev.) ed. Stockholm: Jure (cit: Madsen, *Commercial arbitration in Sweden*)

**Maunsbach, Lotta** (2015). *Avtal om rätten till domstolsprövning: processuella överenskommelsers giltighet i svensk rätt*. Diss. Lund: Lunds universitet, 2015 (cit: Maunsbach, *Avtal om rätten till domstolsprövning*)

**Nilsson, Mattias** (red.) (2007). *Till minnet av Södra Roslags tingsrätt: en minnesskrift utgiven av Notarieföreningen vid Södra Roslags Tingsrätt*. Stockholm: Jure. Refererad text skriven av Patrik Schöldström (cit: Schöldström i Minnet av Södra Roslags tingsrätt)

**Olsson, Bengt & Kvarn, Johan** (2000). *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*. 1. uppl. Stockholm: Nordstedts juridik (cit: Olsson & Kvarn, *Lagen om skiljeförfarande: en kommentar*)

**Peczenik, Aleksander** (1995). *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. 1. uppl. Stockholm: Fritze (cit: Peczenik, *Vad är rätt?*)

**Rainey, Bernadette, Wicks, Elizabeth & Ovey, Clare** (2014). *Jacobs, White and Ovey: the European Convention on Human Rights*. 6. uppl. Oxford: Oxford University Press (cit: Jacobs, White & Ovey, *the european convention on human rights*)

**Westberg, Peter** (2012). *Civilrättsskipning*. Stockholm: Nordstedts juridik (cit: Westberg, *Civilrättsskipning*)

## **Artiklar**

**Falkman, Charlotta** (2016). *Welamsons påståendedoktrin – Svensk Juristtidning i rättsutvecklingen* i: Svensk juristtidning 2016 s. 257 – 264 (cit: Falkman i SvJT 2016)

**Heuman, Lars** (2009-10). *Vilken beviskravs betydelse har separabilitetsprincipen, påståendedoktrinen och anknytningsdoktrinen för bedömningen av behörighetsfrågor inom skiljedomsrätten?* i: Juridisk tidskrift 2009 – 10, s. 335 – 361 (cit: Heuman i JT 2009 – 10)

**Heuman, Lars** (2011-12). *Bevisbördan för skiljeavtal och tolkningsresonemang som grund för skiljebundenhet*. i: Juridisk tidskrift 2011 – 12, s. 650 – 680 (cit: Heuman i JT 2011 – 12)

**Heuman, Lars** (2016-17). *Hur bedöms svarandens invändningar vid tillämpningen av påståendedoktrinen?* i: Juridisk tidskrift 2016 – 17, s. 194 – 208 (cit: Heuman i JT 2016 – 17)

**Jareborg, Nils** (2004) *Rättsdogmatik som vetenskap* i: Svensk Juristtidning 2004 s. 1 – 10 (cit: Jareborg i SvJT 2004)

**Madsen, Finn** (2013). *Påståendedoktrinen eller anknytningsdoktrinen – efter vilka principer ska en domstol eller skiljenämnd ta ställning till verkan av en skiljeklausul i ljuset av nyare rättspraxis?* i: Svensk juristtidning 2013 s. 730 – 750 (cit: Madsen i SvJT 2013)

**Pålsson, Lennart** (1999). *Dubbelrelevanta rättsfakta vid prövning av domstols behörighet*, i: Svensk Juristtidning 1999 s. 315 – 328 (cit: Pålsson i SvJT 1999)

**Schöldström, Patrik** (2007-08). *Skiljeklausul som rättegångshinder för olika rättsliga grunder*, i: Juridisk tidskrift 2007 – 08, s. 467 – 474 (cit: Schöldström i JT 2007 – 08)

**Welamson, Lars** (1964) *Litteratur – Per Olof Bolding. Skiljedom. Studier i rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställighet* i: Svensk juristtidning, 1964 s. 276 – 289 (cit: Welamson i SvJT 1964)

# Rättsfallsförteckning

## Rättsfall från Högsta domstolen

NJA 1955 s. 500

NJA 1982 s. 738

NJA 2005 s. 586

NJA 2007 s. 475

NJA 2008 s. 120

NJA 2008 s. 406

NJA 2010 s. 734

NJA 2012 s. 183

NJA 2016 s. 264

HD:s beslut Ö 1096 – 16, meddelat den 7 april 2017

## Rättsfall från hovrätterna

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom T 2520 – 08

Svea Hovrätts dom T 8399 – 11

Svea Hovrätts dom T 9128 – 14